

RiigiõigUS

ÜHEND PROF. J. ULMOTS

KÕRGEMAS SÕJAKOOLIS

PRO. 1925-1926

1.6/1000.

RIIGIÕIGUS.

- Riigiõigus jaguneb kahte osaks:
- 1) Üldine õigus - üldine õpetus riigist.
 - 2) Eriline - Eesti riigiõigus.

RIIGIÕIGUS

(Konspekt)

Prof. J. ULUOTS'i loengute järele
korraldanud Kõrgema Sõjakooli kuulajad.

IA
 38834

Sõjawäe Ühendatud Õppeasutuste
väljaanne.
1926.

RIIGIÕIGUS.

Riigiõigus jaguneb kahte ossa:

- 1) Üldine osa - üldine õpetus riigist.
- 2) Eriosa - Eesti riigiõigus.

I. osa.

Üldine õpetus riigist.

I. peatükk.

Üldised mõisted (riik ja õigus).

§ 1. Riigi mõiste.

Riik on inimeste ühing teatud maa-alal rippumata võimule alistuw.

Nagu definitsioonist näeme on riik moodustatud kolmest elemendist: 1) rahvas, 2) maa-ala - territoorium ja 3) kõrgem rippumata võim - riigivõim.

Millest läheb riik, kui võimukandja lahku teistest võimukandjatest näit.: linnawalitsusest? Wahe seisab selles, et riik loob ise omale võimu, tema ei rippu ära teistest võimukandjatest; riik esineb maa-alalise üksusena, ülem kõigist teistest organisatsioonidest. Omawalitsustel on nii palju võimu, kui palju riik seda neile annud on. Omawalitsus ei saa omale ise võimu anda.

Riik on ka väliselt rippumatu. Edaspidi näeme, et riik faktiliselt siiski väliselt on piiratud, kuid juriidiliselt on tema rippumatu.

Et aru saada praeguse riigi iseloomust, vaatame lühidalt riigi ajaloolist arenemist ja missugused faktorid andsid põhjust riigi tekkimisele.

Inimkonna algorganisatsiooni iduks tuleb pidada perekonda, ehk küll ajalugu selle peale kindlat wastust ei anna, kuidas inimkond oma algelustmel ühiskondliselt organiseeritud oli. Tuleb oletada, et mees ja naine on liitunud loomulikul teel.

Nende järeltulejad - lapsed, kes oma loomuliku nõrkuste tõttu kauemat aega wanemate abi tarwitawad, pidid oma wanemate kaitse alla jääma, ühtlasi sellega perekonna-liikmete arwu suurendades. Niisugune perekond: mees, naine ja lapsed, on esimene ühiskondlik rakuke.

Hilisemaks perekonna astmeks on patriarhaaline perekond. Patriarhaalses perekonnas oli wõim koondatud ühe isiku kätte, keda perekonna isaks nimetati; tema oli käskija ja kohtumõistja; kõik perekonna liikmed pidid tema käsku kuulama, mis perekonna isa ütles see oli kõik. Inimkond seisis sellega kogu üksikutest perekondadest; terwet tolleaegset ühiskonda nimetakse sellepärast patriarhaalseks ühiskonnaks.

Elu areneb. Ühest perekonnast sigineb mitu. Wanaisa wõimu all on juba üksikud perekonnad, kes oma wahel end sugulastena tunnewad. Siit arenes wälja sugukond. Sugukonnal oli tarwis ennast kaitsta teiste wastu; tekkis tarwidus ühise käskija, ühise wõimukandja järele. See wõim antakse sugukonna wanema kätte, kellele kõik perekonna isad alistuwad. Perekonna isa wõim sai sellega juba piiratud; tekkis wäline wõim, sugukonna wanema wõim.

Ajajärku, kus inimesed sugukondadena elasid nimetatakse sugukondlikuks ühiskondlikuks ajajärguks.

Ühe sugukonna juures warem, teise juures hiljem tekib olukord, kus üks sugukond kõiki elu raskusi iseseiswalt korraldada ei suuda; sugukonnad hakkawad üks-teisega läbikäima, areneb kauba wahetus, tekiwad sõjad - üksikud sugukonnad liituwad üheks, et ühisele waenlasele wastupanna. Sõja tagajärjel ühed sugukonnad alistawad teisi sugukondi oma wõimule; kõrgem wõim on wäepääliku käes; wäepäälikuks sai wäljapaistwama teadmistega wõi wahwusega isik, wõi kes oskas õiglaselt kohut mõista. Ka usulised põhjused wõisiwad selle juures mõõduandwad olla. Kõik see tõi enesega kaasa, et sugukondliku korrale järgnes uus kord, milles meie näeme elemente, mis praeguseaja riigi mõistele omased, s.o. rahwas ja kõrgem wõim.

Kolmas element - territoorium, wanal ajal ei olnud tarwilik. Riik wõis olla ka ilma kindla maa-alata, näit.: Muhameedi järeltulejad, Tsingishani rändamised j.n.e. Oli isegi tarwilik, et rahwad, kes karjakaswatamisest, kalapüügist, jahist wõi metsamaa pidamisest ennast elatasid, oma elukohta pidid muutma, sest tollajal ei osatud weel põldu

harida, waid wõeti ühelt maakohalt, mis saada oli, siis jäeti tema maha ja rännati jälle uuele kohale.

Ainult ajajooksul, kui põlluharimine arenes, näeme, et rahwad juba teatud territooriumile püsima jääwad ja sellega saame siis ka kolmanda algelemendi - territooriumi, milleta praeguseaja riik mõeldaw ei ole.

Kõigest sellest näeme, et riik ei alistu mitte sugukonna põhimõttele, waid riigi aluseks on teine element ja see on kooselamise instinkt.

Kõik need wäited riigi tekkimise kohta on enam vähem loogilised, kuid iga riigi tekkimise kohta neid siiski wõtta ei saa.

Riik wõib omada ühe wõi teise ilme, kuid algelemendid: rahwas, rippumatu wõim ja territoorium, peawad ikka olema.

Nii siis riigi all mõistame meie niisugust ajalooliselt kujunenud ühiskondlist korda, kus teataw rahwa arw teatud maa-alal asub ja ühisele kõrgemale ja rippumatu wõimule alistub.

§ 2. Riigi põhjendus.

Tekib küsimus, mis alusel on riigis ühed õigustatud walitsema teiste üle? Selle küsimuse lahendamiseks on terwe rida teooriaid ülesseatud, tahetakse leida aluseid, mis sunniks alistuma riigi-wõimule.

Kui waadata, et riik on ajalooline nähtus, kui tõsiasi nagu kuu, päike j. ne., mis enam tõendust ei nõua, siis peaksimme riigiwõimu tekkimisega, olemasoluga leppima, kui faktiga. Riik ei ole aga mitte mõeldaw, kui mõni loodusline nähtus ja sellepärast tuleb ka riigiwõimu tekkimist mujalt otsida. Kõige wanem teooria, demokraatline teooria, õpetab, et riigiwõim on Jumalast antud, et see on Jumala seadus, alistuda riigiwõimule. Riigi wõimukandja peale waadati, kui Jumala esitaja peale. Omal ajal oli see teooria väga laiali lagunened; iseäranis oli see seisukoht omane wanale Idale, Roomale ja Greekale. Ka ristiusu tulekuga jäi maksma samane waade, sest ka Piiblis on lause, mis ütleb, et wõim on Jumalast seatud ja käsib ülematele alistuda. Paawst ja piiskopid kasutasid seda ära, nimetasid ennast Jumala järeltulejateks ja koondawad terwe wõimu oma kätte. Paawst luges ennast "Jumala armust" walitsejaks määratud olewat.

Keskajal hakkab wõitlus üliwõimu pärast ilmalikkude wa-

litsejate - kuningate ja waimulikkude - paawsti ja piiskopide wahel. Ka kuningad hakkawad tarwitama seda sakramentaalset lauset "Jumala armust" ja loewad ennast walitsejateks pantud olewat Jumalast. See waade on kestnud kuni wiimase ajani ise-äraniis monarkhistlikes riikides, kus monarkid kuulutasid ennast walitsejateks määratud Jumala armust. Ka wõime seda waadet leida weel kõige uuemates demokraatlikes riikides, kus põhiseadustes on öeldud, et Jumala armust on see ja see rahwas loonud omale riigi.

Kui palju on meie arusaamise järele see õpetus õigustatud. Metafüüsilisele waatepunktile asudes peame uskuma, et Jumal ka riigiwõimu on loonud; teisest küljest aga ei ole kõik inimesed läbi imbunud usulisest waatest ja mitte usklikul ei ole see waatepunkt wastuwõetaw. Piibel ütleb küll, et ülemale peab alistuma, aga kas see ülemus ka soowitataw on, kas praegune walitseja Jumala tahtele wastawalt tegutseb, kas ei saa wõim teiseks otstarbeks ära kasutatud, kas Jumala tahtmine ed wäljendubrahwa tahtmises? Need on küsimused, mis wõiwad esile kerkida ja deokraatline teooria nende peale wastust ei suuda anda. Siit näeme, et deokraatlikel teoorial on omad augud - tühikud ja sellepärast ei ole tema meile wastuwõetaw.

Peab aga siiski tunnistama, et tähendatud teoorial suur tähtsus riigimõiste ajaloolises arenemises on olnud.

Wastaseks deokraatlikule ehk spirituaalsele õpetusele on materialistlikud õpetused. Need õpetused seawad riigiwõimu aluseks "jõu". Kõige wanem jõu teooria on üksiku inimese jõu teooria. Selle teooria poolehoidjad katsuwad näidata, et üksik isik oma oskuse ja kawaluse tõttu kisub wõimu kaaslaste üle oma kätte ja wõib sellepärast oma tahe maksmapanna.

Teine grupp läheb wälja seisukohast, et sõjawäeline jõud on wõimu teostaja. Seletatakse, nagu oleks rass wõi rassi esitajad ühiskonna määravad ja et teatud rass on kutsutud teiste üle walitsema. Riik on tekkinud nende arwamise järele wõitluse tagajärjel - üks rass sundis teist omale alistuma (Gumploviczi õpetus).

Mark^x ja Engels õpetasid: Ühiskonna elus on mõõduandwad majanduslised wahekorrad; majanduslises elus on tähelepandaw teataw arenemine; tekiwad klassid - jõukad ja waesed; jõukad kisuwad wõimu oma kätte; majandusline printsii awaldab oma

mõju ka mõttewiisi peale, nagu usu, moraali j.n.e. peale; riik on majandusliste huwide tarwis; riik on jõuka klassi diktatuur, on juhusline nähtus ja ~~koob~~ kui kaowad klasside wahed; ühiskond on põhiworm. Seda õpetust nimetatakse klasside õpetuseks.

Asudes kriitilisele waatlusele, näeme, et ülewalpool toodud teooriad meid ei rahulda: a) praeguseaja riikides ei saa wõimu tekkimist Jumalast, nagu seda õpetawad deokraatliised teooriad mitte enam konstanteerida ja sellepärast wõime need teooriad kõrwale heita, b) üksiku isiku wõim ei jõua kunagi hulgale wastupanna; füüsilise jõuga isik wõi ühiskondline kiht ei saa ainult jõuga end kauaks makswapanna. On olnud walitsejad, kes väga hästi walitsetid, aga kui rahwas teisiti tahtis, pidi walitseja wõimust loobuma. c) Wõitmise teooria - iga riigi kohta seda makswaks tunnistada ei saa, see teooria ei anna moraalset rahuldust riigiwõimule alistumisel.

Riigiwõimu tekkimise küsimuse üle on väga palju teooriaid ülesseatud; selle küsimuse lahendamise kallal on juba wanal ajal juristid ja filosofid palju tööd teinud ja see töö kestab kuni tänapäewani edasi. Üheks väga wanaks ja mille mõju ka praegu weel kadunud ei ole, on lepingu teooria. Selle teooria poolhoidjate seisukohalt waadates, oli kunagi ühiskondline-kord, kus ei olnud kindlaid seadusi ega ei olnud ka wõimu. Inimesed elasiwad loomulikus olukorras. Tekkis tarwidus kindlama korra järele. Inimesed omawahel tegid lepingu rahulikul teel ühinemiseks, omal tahtel painutusid üldisele wõimule, et wastastikku ülekohtu wastu ennast hoida.

Lepingu teoorial oli suur tähtsus XVII. ja XVIII. s. s. Inglismaal ja Prantsusmaal. Selle teooria esitajateks on: Hobbes, Rousseau, Kant, Lock, Spinoza ja t. Rousseau on aluse pannud demokraatlisele õpetusele. Tema õpetab: ühiskond tekib lepingu läbi, wõim, mis on enne olnud iga inimese käes, saab nüüd ühiskonna kätte, - iga üksik inimene on oma õiguse kõik ühiskonna kätte annud. See wõim, mis tal enne oli, on küll kaduma läinud, kuid ühiskonna läbi on ta tema teisel kujul jälle tagasi saanud. Riikline korraldus on suwerääne korraldus. Rousseau õpetus suweräänsusest on alguse pannud üldisele õpetusele rahwa suweräänsusest, - suweräänsus on ainult

rahwa käes ja sellepärast on rahwaesitus midagi, mis suwe-räänsuse wastu käib. Praeguseaja riikides ei ole rahwad mitte wabad, rahwad ajawad oma asju esitajate kaudu ja on järjelikult poliitilises orjuses, kõik rahwas peab walitsemest osawõtma.

Rousseau õpetusel on palju mõju olnud; tema on demokra listele waadetele kindla kaju annud. Prantsuse rewolutsioon põhjened Rausseau teooria peale: "Ühiskondline leping".

Rausseau õpetab weel, et rahwa hääletuse näol leitakse üldine tahe ja sellele enamuse tahele peab ka alistuma. Wähemus ei ole üldist tahet leidnud ja sellepärast peab tem ennast enamuse tahe alla painutama. Rausseau arwamise järe le on üldine tahe metafüüsiline tahe, mis hääletamise juure awalikuks on tulnud.

Sel teorial on mitmed puudused: a) ei ole kindlaks tehtud, et inimesed kunagi niisuguses looduslikkus olukorras elanud, nagu seda selle teooria poolehoidjad eelistawad; b) ei saa ka kindlaks teha, et praeguse-aja riigid niisuguse lepingu põhjal on tekkinud.

Peale nimetatud teooria wääriks weel tähelepanu - patriarhaalne teooria, missugune näeb riigiwõimu tekkimist sugukondade wahekorra wälja kaswanud olewat. See teooria on paljude rahwaste juures poolehoidu leidnud ja iseäranis monarhistlikes riikides. Õige ei ole selles teorias seis koht, et riik on wäljakujunenud ühest sugukonnast, sest ajalugu näitab teist. Kuigi oletada, et riigiwõim on kujunenud perekonna isa - sugukonna wanema wõimust, ei ütle see õpet ometi seda, kuidas isa wõim nii muutub, et ta riigi wõimuk saab, sest isa ja riigi wõimud on täiesti isesugused. Tähe dab, selle teooria nõrk külge seisab selles, et ta ütlemata jättab, mis moodi riigiwõim isa wõimust wälja kujuneb. Te seks nõrgaks omaduseks patriarhaalsel teorial on see, et teda on ära kasutatud ainult poliitiliste tendentside tar wis monarhistlikes riikides - sellest tema ühekülgsus.

Kõigist sellest näeme: 1) et mitmesugustel aegadel ja oludel on olnud mitmesugused teooriad, 2) ühel ja teisel ajajärgul on üks ja teine teooria oma tähtsat osa edendanud ja 3) absoluutselt ei suuda ükski nendest teooriatest meil äraseletada riigiwõimule alistumise mõistet.

Meie peame õigluse mõiste riigivõimu kindlaks tegemise juure abiks võtma.

§ 3. Õ i g u s .

Juba wanadel roomlastel oli arusaamine, et kus inimesed koos elavad, seal on ka teatud õigus walitsemas. "Ubi societas - ibi jus".

Aristoteles ütles, et "inimene on ühiskondline loom".

Peab tunnistama, et ei saa omale ettekujutada inimkonna arenemist ilma ühiskonnata.

Inimkonna teadused - kultuur areneb iga sammuga, inimkond oma mõistuse abil muudab ümbrust, võidab loodust ja see on arusaadaw ainult sellepärast, et inimesed ühiskondliselt elavad. Kaasinimesi on tarwis; kõik mis meie teame, oleme suurel määral saanud oma kaasinimestelt.

Ühiskonnas on lapsed ja wanad, kes oma jõuetuse tõttu iseseiswalt ei suuda elada. Ühiskonnas on ka üks element, kes teiste kulul tahab elada - kurjategijad, kellede vastu ühiselt ennast kaitsma peab. Kõiki neid nähtusi on küllalt selleks, et arusaada, miks inimesed ei saa üksikult elada, waid on sunnitud ühiskonda liituma. Inimeses on ka tegelikult olemas iseäraline omadus, mille tõttu tema oma ülespidamist niiwiisi korraldada saab, et ühiskondlik elamine võimalikuks muutub; see omadus on kohustusi tunda.

Kohustuste all mõtleme meie niisuguseid psühholoogilisi üleelamisi, millede järele meie arusaamine sunnib meid teatawal wiisil tegutsema, nagu seda nõuab ühiskond, aga mitte teisiti. Kohustuse olemasolu võib igaüks oma juures tunda ja inimese ülespidamine kujuneb selle järele kuiwõrd kohusetunne temas on wäljaarenenud.

Kohustused jagunewad kahte liiki: 1) wabad ja 2) seotud.

On sarnaseid kohustusi, millede täitmist keegi ei või nõuda. Kohustuse subjekti kohta on nad wabad. Näituseks, kerjusele raha andmine on ainult moraalne kohustus, kuid sant ei või seda nõuda, kui temale ei anta. Niisuguste kohuste vastu tunneme wabadena ja neid kohustusi nimetakse wabadeks. Teine liik - seotud kohustused, on niisugused, mida üks isik on sunnitud täitma teise isiku vastu ja missugused on seotud teatud õigustustega, Näituseks oleme sõitnud woorimehega; woorimees nõuab meilt tasu, peame maksma. Woorimees on õigus-

tatud meilt nõudma; tema rajab oma nõudmist juba mitte sise-
mise tunde peale, vaid teatawa välise, õigustatud normi peal.
Järjekult näeme, et on moraalsed kohused ja õigustuslikud
kohused. Selle tagajärjel - kõlblised üleelamised ja õigusli-
sed üleelamised.

Inimese igapäevane elu seisab koos sarnastest õigustus-
test ja kohustustest.

Wahekorda kahe või rohkem isikute vahel, kus üks pool
on midagi õigustatud nõudma, teine on kohustatud midagi
täitma, nimetatakse õiguslikuks wahekorraks ehk õiguse
suhteks.

Õiguse subjektiks nimetatakse isikut, kes õigustusi ja
kohustusi kannab.

Õigusvõime all mõtleme omadust, mille tõttu võidakse
õigustusi ja kohustusi kanda.

Teguvõime all mõtleme omadust, mille tõttu võidakse
õiguslikult tähtsaid tegusid kordasaata.

Ka loom võib tegu kordasaata, näit.: inimese surnuks
lüüa, kuid temal ei ole praegusaja mõiste järele teguvõimet.
Kui inimene ei ole mitte teguvõimeline, siis võetakse tema
tegusid, kui looduse nähtusi.

Kõik inimesed on õigusvõimulised sündimisest kuni surm-
ni, kuid mitte teguvõimulised. Sündimisest kuni 7 aastani ei
takse teguvõimetuks; 7 a. edasi kuni 14 aastani loetakse mõ-
nes suhtes teguvõimuliseks, kuid ainult hooldajate kaastege-
wusel; 14 a. alates võib juba juriidiliselt tähtsaid tegusid
korda saata, kuid ikkagi hooldajate abiga. Ainult täisealine
on teguvõimeline.

Õiguse suhtes on tähtis see asi, mille pärast wahekorra
oldakse s.o. õiguse objekt.

Õiguse objekti all mõtleme neid asjaolusid, millede pä-
rast õiguse suhted olemas on.

Õigustused ja kohustused, mis on rajatud meie sisemise
eratumisele, nimetatakse looduslik ehk intuitiivseks õi-
guseks.

Õigustused ja kohustused, mis on rajatud välistele ob-
jektiiwsetele andmetele nimetatakse positiivseks õiguseks.

Õiguse subjektid seisawad omawahel õiguslikus wahekor-
ras. Õiguse subjektide kaudu. Õiguse suhe ei tekki ega lõppe is-

enesest, vaid teatud fakti tõttu.

Õiguslikkudeks ehk juriidilisteks faktideks nimetame kõiki neid asjaolusid, millede tõttu õiguse suhted tekkiwad, muutuvad või lõppewad.

Faktid jagunewad: 1) sündmusteks ja 2) tegudeks.

Sündmusteks nimetame niisuguseid õiguslikke fakte, mis ei olene teguõimelise inimese tahtest.

Tegudeks nimetame niisuguseid õiguslikka fakte, mis olenewad teguõimelise inimese tahtest, (näit.: lepingud, testamendid j. n. e.).

Teod jagunewad: a) kuriteod ja b) äriteod.

Kuritegudeks nimetatakse niisuguseid tegusid, mis õiguslise korra poolt hukkamõistetakse ja mis karistatawad on.

Äritegudeks nimetatakse niisuguseid tegusid, mis makswa õiguslise korra poolt heaks kiidetakse.

Äritegudes sünnib kõik sellekohaste juriidiliste faktide kaudu.

Õiguse subjektideks wõiwad olla mitte ainult füüsilised isikud, vaid ka juriidilised isikud.

Juriidiliseks isikuks nimetatakse niisugust inimeste kogu, kes õiguswõimega warustatud on.

Juriidilised isikud jagunewad: a) korporatsioon ja b) asutus.

Korporatsiooniks nimetatakse niisugust juriidilist isikut, mille tegewus ja ülesanded määratakse temas olewate isikute eneste poolt.

Asutuseks nimetatakse niisugust juriidilist isikut, mille tegewus ja ülesanded määratakse wäljaspool olewate isikute poolt (Winni warjupaik).

Kui korporatsioonis ei ole liikmeid, siis lõppeb korporatsiooni tegewus; asutus aga jääb edasi.

Kõik need andmed esinewad õiguse algmõistetena,

Objektiivne ja subjektiivne õigus.

Objektiivse õiguse all mõtleme meie kõiki neid norme, mis teatud ühiskonnas olemas ja mille peale õigustused ja kohustused rajatud.

Objektiivse õiguse hulka kuuluwad kõik seadused, administratiiv- ja sundmäärused, konge õiguslised normid j. n. e.

Subjektiivse õiguse all mõtleme neid õiguse suhteid, s. õigustusi ja kohustusi, mis sellekohaste õiguse subjektide vahel olemas on.

Õiguse funktsioonid: 1) Õiguse rahu loomise funktsioon õigustuste ja kohustuste abil saavutatakse ühiskonna koostamine. Kui arusaamised õigustuste ja kohustuste suhtes muutuvad, siis järgnevad ka vastavad teod, mis pole enam koordineeritud, tekiwad rahutused, rewolutsioon j.n.e.

Ühiskondline rahu on ainult siis mõeldav, kui inimesed oma teod rajavad õigluse alusele, kui ühel on õigus midagi teha, siis on teine kohustatud teda mitte segama. Õiguslik kord võib ainult siis maksew olla, kui kodanikud oma õigustuste ja kohustuste piirides tegutsewad.

2) Varade loomise ja jagamise funktsioon. Ühiskond ja tema üksikud liikmed ei saaks elada, kui nende käes ei oleks tarvitada majanduslisi ja waimlisi wäärtusi. Kuidas on wäärtused jagatud ühiskonna üksikute liigete wahel? Elu näitab, et wäärtusi ühiskonnas niipalju ei ole, et igaüks neid oma hääksarwamise järele wõiks tarvitada. Aineid nagu päike, õhk j.n.e, on kõigil tarvitada, aga suurema osa warasid saadakse inimese tegewuse kaudu - produktsiooni teel. Et üks inimene omale rohkem warasid loob kui teine, sellepärast on ka tarwis, et õigustuste kaudu saaks ärapiiratud, missugune osa warasid kellegile tarvitada on, mis keegi omaks võib pidada ja missugused õigustused ja kohustused kellegil oma warade suhtes on.

3) Õiguse kaitse funktsioon.

Õigusliku korra olemas-olu kaitseb üksikuid liikmeid ühiskonnas ja ühiskonda ise. Kui ei oleks õiguslikku korda, siis wõiks tugewad nõrgemad arahäwitada. Õigustuste ja kohustuste kaudu on loodud aga ühiskondline kord, kus iga inimene wägiwaldsete tegude eest kaitstud on.

4) Ühiskondlise wõimu loomise funktsioon.

Et ühiskonnas ikka leidub isikuid, kes õigusliku korra vastu eksiwad, sellepärast peab olema wõim, kes nende wastu wälja astub ja järelwalwaks, et õigustused ja kohustused mitte rikutud ei saaks. Ükski määrus iseenesest ei hoiaweel korda alal, peab olema wõim, kes sunnib alistuma õigusliku korrale. Kus on olemas ühiskond ja õigus, seal antakse

üksikutele isikutele suuremad õigused teiste suhtes. Waremalt oli see isik perekonna isa - patriarch, praegu on aga riik - kui juriidiline isik. Kui inimene muutuks inglisk, siis võib olla, ei oleks ei riiki ega riigiwõimu tarwis, aga praegune inimene, kui niisugune, ei saa elada ilma riigita ega riigiwõimuta, millele tema alistuma peab.

§ 4. Õ i g u s e l i i g i d:

a) Objektiivne õigus ja b) subjektiivne õigus. Kõik subjektiivse õiguse suhted peavad rajatud olema objektiivse õiguse peale.

Kogu õigus jaguneb - awalikuks õiguseks ja era-õiguseks.

On palju teooriaid, mis katsuvad kindlaks teha wahet awaliku ja era-õiguse wahel.

1) Huwide teooria. Selle teooria poolehoidjad teewad wahet järgmiselt: kõik, mis puudutab era huwisid, kuulub era õiguse walda ja kõik, mis on seotud ühiskondliste huwidega, awalik-õigus.

Sellel teorial on aga omad nõrgad küljed ja tema ei saa wastust anda paljude nähtuste peale, sest mõnikord wõiwad era- ja ühiskonna huwid üksteise wastu olla, näit.: sõjawäeteenistuse kohustus.

2) Formaalne teooria. Selle teooria poolehoidjad waatawad, kes esineb õiguse näit^{ajana}; kui riik, siis awalik õigus, kui eraisik, siis era-õigus, näit.: kui keegi lepingu sõlmib ja seda ei täideta, siis algab kahjusaja omal initsiatiiwil oma õigustusi makspanema; kui aga keegi teise kodaniku ära tapab, siis astub juba ühiskonna wõim tegewusse.

Sel teorial on see kõwa külg, et ta püüab ära määrata, mis puhul riik et officio wälja astub ja mis puhul kahjusaja oma initsiatiiwil. Sellel teorial on aga ka puudused ja peasjalikult see, et õiguse rikkumis aja enesele aluseks wõtab, asjade tuuma aga kõrwale jätab.

3) Õigustuste ja kohustuste teooria.

Selle teooria poolehoidjad seletawad: 1) et on õigus, mis ainult õigustuse annab ja subjekt võib neid tarwitada wõi mitte; ja 2) et on ka õigus, mis kohustusi ja õigustusi sisaldab, näit.: kohtunik on kohustatud oma õigust tarwitama.

Esimest liiki nimetawad selle teooria poolehoidjad era-õiguseks, teist liiki - awalikuks õiguseks.

Sellel teorial on nii nõrk külg, et ta kõiki nähtusi ära ei suuda seletada. Perekonna õigust loetakse praegusel ajal eraõigusliseks nähtuseks, aga isal on ka teatud kohustused oma laste vastu ja ühiskonna võim võib ka sundida isa oma kohustusi täitma. Samuti ka walimise ja hoolekande õigus.

Peale tähendatud teooria on tähelpanuwäärt weel subordinatsiooni ja koordinatsiooni teooria. Selle teooria waatpunktist on õiguse subjektid üheõiguslised eraõiguse walla awaliku-õiguse walda kuuluvad aga need wahekorrad, kus üks õiguse subjekt allub teisele - alistuse põhimõtte.

Näituseks kaks isikut soowiwad astuda lepingulisse walorda. Enne lepingu sõlmimist ei ole nad üksteisega millegi seotud. Peale lepingu sõlmimist tekiwad aga nende wahel õigustused ja kohustused. On olemas terwe rida niisuguseid üheõiguslisi wahekordi, kus õiguse subjektid ise wabatahtlult kohustused ja õigustused oma peale wõtawad.

Hoopis teine wahekord on aga koräniku ja kodaniku wahekord. Koränikon õigustatud korda alal hoidma ja tema võib kodaniku, kes korda rikub, sundida seda tegema. Samuti on ka was tawad õigused maksuinspektoril j.n.e. Sõjawäes on täieliselt subordinatsiooni wahekord.

See teooria on enam-wähem üldtunnistatud.

Praegusel ajal toonitatakse ühelt poolt, et rahwuswahiline-õigus kuulub ka awaliku õiguse alla; teiselt poolt aga et eraõiguse waldkonda, sest riigid on üheõiguslised. Meil tuleb pooldada esimest waadet. Meie Eesti kohtu praksises on see teooria wastuwõtmist leidnud. Kui tegemist on eraõiguslise wahekorraga, siis arutatakse asja tsiwiilkohtutes, aga kui awalikõiguslised wahekorrad, siis administratiivkohtutes, teiste sõnadega oleks see nii, et seal, kus tegemist üheõigusliste wahekordadega, kuulub asi tsiwiilkohtu kompetentsi, kus aga on alistumine, seal - administratiivkohtu wõimkonda.

Riik esineb awaliku õiguslise instituudina ja kuulub awaliku õiguse waldkonda.

Eraõiguse liigid.

- 1) Eraõigus kitsamas mõttes - tsiwiilõigus.
- 2) Kaubandus-õigus; wimasel ajal kuulub sija ka töös

tusline-õigus, mäetööstusline-õigus ja agraar-õigus.

Tsiiviilõigus jaguneb omakord:

a) Füüsiliste ja juriidiliste isikute õigus.

b) Perekonna-õigus ühes hoolekande-õigusega. Siin määratakse ära a) abielusõlmimise, lahutamise ja abikaasade warandusline wahekord; b) wanemate ja laste wahekord - kasulapseks wõtmine, wanemate ja laste warandus ja c) hoolekande-õigus - wanemateta laste hooldajate õigustused ja kohustused.

3) Pärandus-õigus - korraldab surnud isiku waranduse saatust. Siin määratakse ära: a) millal isik surnuks tuleb lugeda; b) kuidas pärandust üle wõib anda: 1) testamendi kaudu, 2) lepingu kaudu, 3) seaduse kaudu. b) Missugused õigustused ja kohustused lähewad pärijale üle.

4) Asiõigus. Asiõigus sisaldab neid õiguslisi norme, kus isikule antakse otsekohene õigustus asja peale.

Asiõigus jaguneb: a) omandusõigus, b) serwituudi-õigus - õigus wõõra asja peale: 1) eluaegne tarwitamise õigus, 2) tee serwituut, 3) wee serwituut. c) Pandiõigus - üks isik wõib wõõrast asja ära müüa ja saadud summat wõlgade kustutamiseks ära tarwitada.

4) Wõlaõigus: üks isik on õigustatud mingisugust tegu nõudma, teine on kohustatud seda tegu tegema. Wõlaõiguse aineks wõib olla mitte ainult mingisugune asi wõi raha, waid iga seadusega lubatud tegu, näit.: ostu-müügi leping, rendi, üüri, tellimise, laenu, hoiu j.n.e. wahekord.

Kaubandusõigus on nende isikute wahekordade reguleerimiseks, kes kauplemisega tegemist teewad.

Tööstuslineõigus korraldab neid wahekordi, mis tööstuslistes ettewõtetes esinewad.

Mäetööstuslineõigus korraldab maapõues peitwate waranduste kasutamist.

Tööõigus korraldab tööandjate ja töötegijate wahekordi.

See õiguse liik on kõige uuem. Warem oli tööleping osa wõla õigusest, nüüd aga eraldatakse see tööõiguse näol.

Agraarõigus - määrab ära normid, mis põllumajandust käsitawad.

Awaliku-õiguse liigid.

1) Riigiõigus - määrab kindlaks riigikorra ja riigiasutuste funktsioonid.

- 2) Administratiiv-õigus - sisaldab määrusi, kuidas riiklik organisatsioon ennast avaldab. (Riigiõigus kitsamas mõttes oleks anatoomia; administratiiv-õigus - füsioloogia).
- 3) Protsessiõigus - tsiivil, kriminaal- ja administratiiv protsess määrab ära kuidas kohtu teel omi õigusi jalule seada ja kuidas kohut pidada.
- 4) Finansõigus - sisaldab normisid, mille järele sünnib riigi ja teiste avalik-õigusliku võimuga varustatud asutuste tulude ja kulude suhted.
- 5) Rahvusvaheline eraõigus - määrab ära õiguslised suhted isikute vahel, kes mitmesse riiki kuuluvad: eestlane teeb lepingu prantslasega Schweitsis ja seda lepingut peab täitma Stokholmis j.n.e. Tekkib küsimus, missuguse riigi seaduse järele tuleb talitada?
- 6) Rahvusvaheline-õigus - määrab ära wahekorrad üksikute riikide vahel.
- 7) Kiriku-õigus.

2. p e a t ü k k .

Üldine õpetus riigist.

§ 5. Riigi õiguslik iseloom ja elemendid.

Riik seisab koos rahvast, maa-alast ja võimust.

Missugune on aga riigi seisukoht õiguse waatepunktilt waadates?

Seda küsimust on püüdnud lahendada mitu teooriat.

- 1) Riik on õiguse objekt, riigivalitseja õiguse subjekt riigi suhtes. See waade oli maksew keskajal ja ka hilisemal aja kui walitsetesid absoluutsed ja despootilised monarkid. Praegusel ajal sarnaseid walitsejaid ei ole ja seega on objekti teooria iga mööda ja see teooria ei leia enam õestust,
- 2) Riik on õigusliste suhete kogu, see teooria on osalt õigesti sest on olemas riigis wahekorrad walitsejate ja walitsete wahel, samuti ka esimeste ja wiimaste omawahelised suhted j.n.e. mida kõike riik reguleerib. Kuid peale selle on weel palju avalik-õiguslisi asutusi, mis kujutawad enesest õigusliste suhete kogusid, seega ei saa see teooria

ria täielikult riiki iseloomustada.

- 3) Riik kui juriidiline isik - teooria riigist, kui õigusli-
sest subjektist. Õiguse subjektiks võib olla juriidiline
või füüsiline isik. Riik võib olla muidugi ainult juriidiline isik. Rahvusvahelises õiguses on see teooria õige. Riigi sisemise wahekorra käsitamisel leiame aga kõrwalekaldumisi. Riik kui juriidiline isik võib muutuda. Need kahtlused kaowad ära, kui arwesse wõtta, et riik kuulub korporatsiooni tüübiliste juriidiliste isikute hulka. Riiki iseloomustab see, et tema iseennast korraldab põhiseaduse muutmisega või teiste seaduste kaudu. Riik on rippumatu - tema tegewus määratakse tema enese poolt ilma välise mõjuta. Riik kannab omapärast ilmet selles mõttes, et temal on teatud maa-ala, korporatsioonil seda ei pruugi olla. Riik on suwerääne, territoriaalne korporatsioon. See teooria on praegusel ajal kõige wastuwõetawam.

Waatame nüüd riigi üksikuid elemente ja anname neile juriidilise iseloomustuse.

1) Territorium. Waade territooriumi peale on ajajooksul muutunud. Keskajal ja kuni XIX. s. a. walitses patrimoniaalne waade s. o. territooriumi loeti erilise õiguse objektiks, millega riik või riigiwalitseja wõis teha mis ta tahtis.

2) Uuemal ajal on waade, et territorium ei ole mitte kõik riigi käes, waid eraomanikkude käes ja ühel ja samal ajal ei wõi ühe maa-ala peal kahte omanikku olla; rahvusvaheline-õiguse järele võib teatud maa-ala teise riigi alla minna, kuid eraomanikul jääwad omad õigused.

Territorium sellest uuest waatepunktist on ainult riigi wõimu ruumilise tegutsemise äramääramise abinõu. Juriidiliselt waadates esineb riigi territorium teatud ruumina maapinnast kõrgemale ja allapoole ja ei ole seega mitte ainult maapind. Riigiwõimu nimetatakse ke territoriaalseks ülemwõimuks. Erandiks on siin exterritoriaalsed nähtused nagu, diplomaadid, esitajad wõõrastest riikidest ja sõjalaewad, kellele kohta oma riigi seadused makswaks jääwad ka wõõra riigi pinna peal.

2) R a h w a s. Ka siin walitses patrimoniaalne waade s. t. riigi kodaniku peale waadati, kui füüsilise olewuse peale, keda riigiwalitseja wõis käsutada oma äranägemise järele,

kodanikud oliwad riigiwõimu alamaid.

Nüüd uuemal ajal on waade rahwa peale teistsugune.

Praegusel ajal wõtab rahwas ise ühel wõi teisel kujul osa riigiwõimu teostamisest, seega ei ole tema enam riigiwõimu alune. Kodanikkude peale waadatakse, kui elemendi peale, mille suhtes riigiwõim ennast awaldab. Nende asjaolude põhjal on tekkinud arusaamine riigi kodakondsusest ja rahwas esineb eeltingimusena riigi tekkimiseks ja tegutsemiseks. Kodanikul on riigis sellega kahesugune seisukoht: a) kodanik peab alistuma riigis makswatele seadustele - passiivne status, b) kodanik wõtab ise osa riigi wõimust - aktiivne status.

Aktiivne status on riigikodanikul tähtsam iseloomustus. Praegu ei olda enam riigialam, waid riigikodanik.

Mis momendist tuleb lugeda teatust inimest teatud riigi kodanikuks? Selleks on igas riigis seadusega kindlaks määratud moment ehk kord, millal üks wõi teine riigikodanikuks saab. Wanaaja riikides välismaalast ei loetud mingisuguse õiguse osaliseks. Uuemal ajal on aga välismaalane samuti õiguse subjekt eraõiguse alal nagu oma riigikodanik, temal puudub ainult aktiivne status.

Üldiselt ei ole see seisukord veel lõpulikult kindlaks määratud kõigis riikides, waid kodanikkude õigused reguleeritakse üksikasjalikult wastawates lepingutes üksikute riikide wahel. Kodanik, kui tema ka väljaspool oma riigi piirisid wiibib, on õigustatud nõudma, et tema oma riik tema huwide eest wäljaastuks.

3) Riigi kõrgem-wõim. Õigus-dogmaatilisest waatepunktist ei ole riigiwõim mitte füüsiline-wõim, ei ole ka mingisugune mõeldaw suurus walitseja käes, waid on teatud õigustekogu, mis riigile kuulub. Riigiwõimu iseloomustab see asjaolu, et tema jaguneb mitmesse harusse, kuid selle juures jääb tema ikkagi üldiseks ja lahutamatuks. (Näituseks on riigiasutustel kõigil omad õigustused, kuid nemad on ainult osad ühisest terwikust).

Riigiwõimu iseäraldus on tema suweräniteet. Wanal ajal ei tuntud suweräänsuse mõistet; see mõiste tuli esile ainult keskajal, kui tekkis tarwidus wahet teha ilmaliku riigi ja paawsti wõimu wahel.

Paawst luges ennast Jumala esitajaks, kuid ilmalikud walitsejad ei tahtnud oma wõimu käest ära anda, ja selle tagajärjel tekkis üliwõimu pärast wõitlus paawstide ja ilmalikkude walitsejate wahel, mis ka suweräänsuse mõiste esile tõi. Keskaaja riigiwalitseja wõim olenes ka ära neist lepingutest, mis riigiwalitseja oma wassallidega sõlminud oli. Monarchia tekkinisel tuli nõudmine, et walitsemise wõim oleks sisuliselt rippumata. Kõik need asjaolud mõjusid kaasa, et riigiwõimu mõiste tuli juriidiliselt kindlakäärata. XVI. s. a. peale loetakse riigiwõimu kõige kõrgemaks ja jagamatuks wõimuks ja selle juures esitas wõimukandja jagamatut wõimet, see on - riigi ja wõimukandja wõim loeti üheks.

XVII. a. s. lõpul tekkiwad uued waated.

Rousseau õpetuse järele kuulub kõrgemwõim rahwale, seega ei ole riigi wõimukandja - monarch ja suwerääne-wõim mitte ilmtingimata üks ja seesama. XIX a. tekkis waade, et riigiwõim on osa ühiskondlisest wõimust ja tema kandja wõib olla kas rahwas wõi üksik isik.

Riigiwõimu tunnused sisemiselt on: kõige kõrgem ja piiramatu, wäliselt rippumatu. Riigiwõim kuulub riigile, kui juriidilisele isikule. Kõige uuemal ajal katsutakse täiendusi ja muudatusi juuretuua.

Rahwasteliit tahab areneda kõrgemaks asutuseks, mis üksikutest riikidest üle. Ka Wiini kooli tendents on riigiwõimu kui annipotentse wõimu kitsendamise poole.

Riigiwõimu suweräänsuse awaldus siseriikliselt on: kõik, kes teatawa riigi teriitooriumil asuwad, kas üksikud isikud wõi organisatsioonid, peawad temale alistuma. Riigiwõimu teostamise ulatus on muidugi ise küsimus ja seda piirawad moraalsed ja materjaalsed tingimused. Formaalselt on riigiwõim seega kõik-wõimne.

Wäliselt on riigid kõik üheõiguslised, kuid on asjaolusid, mis ka rippumata riigiwõimu piirawad ja need oleks:
a) looduslikud tingimused, b) moraalsed ja kultuurilised olud, c) majandusline seisukord.

§ 6. Riigi-orgaanid (ja wõimude arenemine).

Riigi tegutsemine, kui juriidilise isiku tegutsemine, saab sündida ainult füüsiliste inimeste tegewuse kaudu, s. o.

riigiwõim saab teostatud, kas üksikute isikute wõi orgaanide kaudu. Riigi-orgaan wõib olla, kas üksik isik wõi isikute kogu, kes tegutsewad riigiwõimu teostamise alal. Orgaan, nagu seda õpetab orgaaniline teooria, ei ole mitte ainult riigiwõimu teostaja, waid ka osa riigist. Õigusliste suhete teooria eitab täiesti orgaani mõistet, toma õpetab, et riigiwõimu teostamine kestab ikka edasi, kui ka üksik isik wõi mõni orgaan peaks ära häwinema kes riigiwõimu teostas. Saksa kooli õpetuste sisu on kokkuwõttes järgmine. Riigil ja orgaani ei ole lahus tahet, mis riik tahab, seda tahab ka orgaan; juriidilist wahet nende wahel ka ei ole, nad on üks juriidiline terwik; riik mõtleb oma orgaanide läbi. Orgaan ei ole mingisugune riigi wolinik, sest et temal iseseiswat tahet e ole. Orgaanil ei ole wolitusi, waid ainult kompetents.

Ametnik jääb ikka kodanikuks kuigi tema teostab üht os riigiwõimust.

Orgaanide liigitus: a) primäärsed orgaanid, mille tekimine teistest orgaanidest ära ei olene ja b) sekundäärsed (näit.: rahwa walitsuse juures on rahwas primäärne, aga rahwa esitajad - sekundäärne; samuti ka monarhistlise walitsen sekorra juures on monarh primäärne ja ministrid sekundäärne orgaan).

On weel olemas loowad-orgaanid, millede kaudu riigile ilme antakse, nagu seda oli meil Eestis Asutaw Kogu.

Tertiaarsete j.n.e. orgaanide mõiste on ümberlukatud. Nagu ülewalpool tähendatud, teostib riigiwõim orgaanide kaudu ja igal riigi-orgaanil on oma wõimupiir wõi kompetents. Iga akt, mis orgaani kompetentsist väljaspool tehtud, ei ole seaduslik, s.o. juba eraisiku tegu. Igal riiklikul organisatsioonil on täita omad ülesanded, mida nimetatakse tema funktsioonideks.

Milliste põhimõtete järel on jagatud riigiwõimu funktsioonid?

Montesquieu õpetab, et orgaanid riigis peawad olema:

1) seaduseandlise wõimuga, 2) täidesaatwa wõimuga ja 3) õigusemõistmise wõimuga.

Kõik need orgaanid, kes ülaltoodud funktsioone esitawad peawad olema üksteisest rippumatud, kuid peawad töötama koos kõlas.

Montesquieu lõi oma teooria Inglise riigikorra järele, kuid tal ei olnud õigeid teadmisi Inglise walitsemisekorra üle. Inglise kuningast olenes väga palju ära seadusandlus, samuti ja õigusmõistmine. Ajalooliselt ei ole sellega Montesquieu õpetus õige, kuid tema õpetusel on olnud väga suur mõju. Montesquieu on isegi konstitutsiooni isaks nimetatud. Praegusaja riikides on juuretunud administratsioon, mis seadusi täiendab, kus tühikud ettetulewad, niisama ka kohtud mõistawad õigust kombeõiguse järele, sellest järgneb, et Montesquieu õpetus enam ei rahulda. Kõige uuemal ajal, parlamentaarsetes riikides, on seadusandlik wõim lähedalt seotud seaduse teostamise wõimuga (walitsusel on tarwilik parlamendi usaldus). Montesquieu järeltulejad läksid weel kaugemale. Nemad õpetasid, et riigis on olemas kolm iseseiswat wõimu: seadusandlus, täidesaate- ja kohtuwõim, kes kokku moodustawad riigiwõimu. See õpetus ei ole õige, sest riigiwõim wõrsub wälja ühest tüwest. Selle teooria paremus oleks, et sunnib üht asutust teise järele walwama.

§ 7. Riikide walitsemise wormid ja riikide ühendused.

Riigid oma walitsemise wormide järele jagunewad:

1) demokraatiateks ja 2) monarhiateks.

Demokraatlistes - peomadus, et riigiwõim oma otsustawas osas on usaldatud mitme isiku kätte.

Monarhilistes - kus riigiwõimu teostamine tema otsustawas osas on antud ühe isiku kätte. See on riikide üldine ise-loomustus. Küsimust otsustab siin, kellele kuulub kõrgem riigiwõim?

Monarhiliste ja wabariikliste riikide liigitamine.

Omakord jagunewad mõlemad wormid mitmesse all-liiki.

Demokraatline riigikord peasjalikult 3 tähtsamasse all-liiki: 1) aristokraatline wabariik; 2) seisusline wabariik; 3) demokraatline wabariik.

Aristokraatlikes wabariikis riigiwõim kuulub mõjukamate sugukondade kätte, kas hariduse wõi põlwenemise järele. Näituseks: wanaaja Greeka riigi kujundid; keskajal - wabade linnade korraldus.

Seisusline wabariik - kogu riigiwõim koondub teatawate seisuste kätte. Wõiwad olla linna elanikud, waimulik seisus

j.n.e.

Demokraatline wabariik - riigiwõim kuulub terve rahwale. See on wabariigi kord, tema klassilises kujus.

Ka siin on teatud klassid, kes ei ole riigi-wõimukandjad. näit.: alaealised j.n.e. Tegelikult walitseb ainult osa rahwast. Seniajani ~~ei~~ ole veel maksew warandusline nõue. Ainult need isikud, kes wastasid nende nõuetele, olid õigustatud walitsemisest osawõtma. See ei ole enam demokraatline wabariik, waid tsensusline wabariik. Kui tsensuslises wabariigis wõim on rikaste käes, siis nimetatakse teda plutograatiaks.

Iga demokraatline riigikord, wõimu teostamise mõttes jaguneb kahte liiki: 1) otsekohene wabariik ja 2) esitusline wabariik.

Otsekohene - kus hääleõiguslised kodanikud tegutsewad otsekohe oma kogude näol.

Esitusline - kus rahwas wõimu kõrgemana teostajana paneb toime esitajate walimisi. Rahwas siin otsewalitsemise funktsioone ei täida.

Esitusline ja otsekohene wabariik oleneb teatud asjaoludest. Otsekohene - seal kus rahwast wähe, näit., Schweitsis on kantonid. meie kihelkonna suurused. Need wõiwad kokkuttulla, walitseda ja kohut mõista, ning seadusi maksmapanna.

Kui rahwa hulk suurem, niisama maa, ei saa tema juba füüsiliselt kokkuttulla, niisama kohut mõista. Ainult seadusandluses wõib seda teostada referendumi kaudu.

Mitteonarhiliseks riigi-korraks, waid lisaks demokraatlisele riigikorrale on oligarhiline riigikord. Siin walitsejaid on mitu ja nemad ei ole mitte rahwa esitajad.

Monarhilise riigikorra all-liigid.

Jaguneb 2 liiki: 1) piiramatud (absoluutsed) ja 2) piiratud (konstitutsioonilised).

Absoluutne mon. iseloomulik joon on see, et ei ole ühtegi õiguslist piiri monarhi tegutsemisele. Monarhi tahe on kõigile kohustaw. Monarh ise ei seisa tema poolt antud seaduste all, waid seisab väljaspool seadust.

Piiratud monh. iseloomulik joon - monarhi kõrwal on ka elanikkonna esitajad.

Wiimased wõiwad olla rajatud mitmele põhimõttele:

- 1) Teatawa aristokraatlise kihi õiguste kaudu.
- 2) Seisuste esitajate õiguste kaudu. (Keskajal Inglismaa; Rootsi - praegu).

Sellepärast nimetatakse sagedaste seda seisuslikuks monarhiaks.

- 3) Parlamentaarne monarhia - võim on piiratud kogu rahva esitajate kaudu.

Kõigil juhtumistel on monarhi võim ära määratud põhi-seadustes, niisama esitajate õigused monarhi suhtes - konsti-
tutsiooniline riigikord.

Iga riigikord jaguneb:

- 1) despootiline,
- 2) õigusline.

Despootiline - riigi kõrgema võimu teostaja ei alistu oma seadustele, niisama tema agendid. Riigivõim ei ole wals-tud ühessegi õiguslikku vormi.

Õigusalik - riigivõimu võib teostada õiguslike nortide pii-rides.

Wõim ei ole ilma wõimta, seadusteta. Riigivõim on pii-ratud.

Õiguslikus riigis on elaniku wahekord riigiga teistsugune. Siin elanik on kohustatud seadust täitma. seaduse pii-rides. Tekib õigus seadusi mitte täita või kohtu kaudu oma õiguste aluleseadmist nõuda, kui need rikutud on.

Despootilise riigis - elanikkudel mingisuguseid õigu- si monarhi vastu ei ole.

Despootiline ja õigusline kord võib olla igal riigi vormil, näit.: Monarhia despootiline.

Monarhia õigusline.

Samasugune nähtus on ka demokraatlise riigikorra juures. Kui riigivõim allub oma antud seadustele, ja kui ta seda ei tee, on kas: 1) õigusalik wabariik, 2) despootiline wabariik. Need olid tähtsamad riigivormid üldjoontes.

Teatawad üksikasjalised iseäraldused riigikorra juures.

Parlamentarismi põhimõte.

Ühenduses sõna parlamentiga, mis tähendab Ladina keeles õhtu, kus kõneldakse.

Parlament on praeguse mõiste järele, rahva-esituse koo-
olek rahva walitsemiseks, õigusega otsusi teha.

Miiting erineb sellega, et ei saa otsusi teha.

Parlamentaarne walitsemise wiis.

Konstitutsioonilises monarhias monarh on seotud seisuga
se esituse tahtega. Parlament võib seadusi kinnitada. Parla-
ment ministreid tagandada ei saa.

Parlamentarismi ajalooline kujunemine

Inglismaal.

Keskajal Inglise kuningas koondas oma kätte terve riigi
wõimu; ülem-ja alam-koda oli nõuandew asutus. Hiljem läks
maksude heakskiitmine rahva esitajate kätte. Ja kui rahva
esitus kuninga poolt esitatud maksu-projekti ei kinnitanud,
kuninga omad ei ole aga kohustawad, maksu ei astunud jõusse.
Seega parlament sai oma kätte tähtsamad wõlutused. Veel
wäike samm. Oletame, et parlament seadusi kinnitab. Kuid
küsimus kas ministrite walitsuse tegewus otstarbekohane on.
Ajajooksul sai parlament kontroleerimise õiguse oma kätte.
Kontrolli tõttu wõis parlament kuninga teenreid - ministreid
ja nende tegewust arwustada. Sellest järgnes, et kuningas pidas
niisuguseid ministreid määrama, kellel oli parlamendi usal-
dus.

Parlamendis on harilikult parteide juhid.

Wiimaks kujunes nii, et kuningas määrab peaministriks
suurema partei juhi. See peaminister muretseb teised minist-
rid ja kuningas määrab neid ametisse.

Ministred ja ametnikud on ühest küljest kuninga teenrid
kuid ka parlamendi usaldusmehed, see on - lähemas ühenduses
parlamendiga.

Kuningas ei saa oma wõimu teostada ilma peaministriga.

Näitus: Kuningas tahab walitsust lahti lasta. Kes on
tugewam, kas kuningas või parlament? Tugewam peaminister,
sisu järele, sest tema seljataga parlament.

Formaalselt on kuningas wõimu esitaja. Kui aga parla-
mentis teine partei wõidab, siis järgneb walitsuse muutmine.

Sarnane on Inglise parlamentarismi põhimõte.

Inglise parlamentarism on kõige wanem.

See Inglismaa riigikord wõeti vastu 19. aastas. Jooksul

20. aastast teistes Euroopa mannermaa riikides.

Belgias on need põhimõtted klassiliselt väljendatud. Ka siin on kuningas. Sisuliselt tema võim kitsendatud parlamendiga.

Needsamad põhimõtted on läbi viidud ka Itaalias, Hispaanias ja Ungaris.

Prantsuse wabariik on esitusline wabariik - kahekojalise rahwa-esitusega.

Walitakse president; presidendil see võim, mis Inglise kuningal.

Ka Prantsuse president esitab kõike võimu: parlament kontroll ja seaduseandja.

Walitsusel peab olema parlamendi usaldus. Prantsuse parlament mõjub kaasa, et Prantsusmaa kujunes klassiliseks.

Prantsuse parlamendis tekkis palju erakondi ja selle tõttu ei olnud nii kerge walitseda, kui Inglismaal, kus 2 erakonda: üks walitseb, teine opositsioonis ja tagurpidi.

Prantsuse wabariik ei saa nii sihikindlalt tegutseda kui Inglise walitsus.

Prantsuse riigikorra põhimõtted on Euroopas laialilagu-
nenud.

Peale Ilmasõda - proportsionaalne walimise wiis. Parla-
ment - wikerkaar kodanikkudest. Nii Prantsusmaal.

Sellepärast parlamendi koosseis erineb Inglise omast.

Peale selle on veel kaks walitsemise wiisi, lahkuminewad
parlamentaarsest wiisist:

1) Põhja Ameerikas - presidentsiaalne wiis.

2) Schweitsis - kollegiaalne wiis.

Põhja Ameerikas rahwa esitus kahekojaline ja tahetakse
läbi wiia võimude jaotamise põhimõtte. (Montesquieu õpetus).

President ei waja parlamendi nõusolekut ametnikkude wa-
limises, wabariigi sekretäri walikul. Umbusaldusi ei tule
ette. President ega sekretär ei wõi parlamendis üles-astuda.

Uuemal-ajal osutub, et riigi walitsemise kord läheneb
Euroopa parlamentarismile.

Seaduse wastuwõtmisel maksude juures tarwis walitsuse
informatsioon. Tagajärg - et walitsuse esitajad komisjonidest
sa wõtawad.

Põhja-Ameerikas on 2 parteid mõõduandwad ja nende poolt

seatakse üles presidendi kandidaat. Euroopas see walitse wiis järeloomamist ei ole leidnud.

Teine erand Schweitsis. Ei ole unitaarne riik, waid föderatsioon - liitriik.

Rahwaesitus 2 kojaline:

- 1) kõrgem-koda - saadikud üksikuteest riikidest,
- 2) alam-koda - walitakse üldiselt rahwa poolt.

Schweitsis on walitsejaks kolleegium.

President walitakse 1 aasta peale.

Schweitsi walitsemise wiis on peale oma kollegiaalsuse weel parlamentaarne.

Schweitsi walitsemise kord ei ole laialilagunenud.

Ainult peale Ilmasõda on mõnes riigis see walitsemis wiis aset leidnud.

Näit.: 1) Nõukogude-Wene - kollegiaalne.

2) Saksamaa osariikides - kolleegium.

3) Rippumata riik - on Eesti walitsus Schweitsi taoline - kollegiaalne, oma iseäraldustega.

§ 8. Riikide ühingud ja liidud ning walitsemise korralduse põhimõtted.

Riikide korraldamise juures nägime mitmekesisust. Oliwad makswad unitaarne riigi juures, riigi maa-ala on nult riiklise wõimu tegewuse paigaks.

Elu toob kaasa, kus tegemist ei ole ühe riigiga, waid riikliste ühingutega, riikisi kokkusulawate põhimõtetega.

Riikide liit ehk konfederatsioon sisaldab eneses ka wõi rohkem riigi ühisust sellekohaste üldiste ülesannete täitmiseks, selle juures iga liidus olew riik oma suwerensuse alal hoiab.

Need ühised ülesanded wõiwad väga mitmekesised olla näit., välispoliitika, kaubandushuwid, julgeolek j.n.e.

Olulisem on siin, et iga riik jääb suweräänseks ja teenamuse põhimõte siin ei maksa, teised ei saa ühele o teha.

Liit ei saa tungida suweräänse riigi sisemisse ell

Otsuste tegemine allub harilikult iga riigile oma

Erilisi orgaane ei ole olemas.

Iga riik walitseb oma orgaanide kaudu.

Liidul puuduvad füüsilised kodanikud. Viimasteks on iga üksiku riigi kodanikud.

Liidul territooriumi ei ole olemas, on ainult üksikute riikide (liidu liigete) territoorium.

Sarnaseid konfederatsioonid on mitmel ajajärgul tekkinud. Mõeldaminiwalt ehk ülemineku ajajärgu wormina, näit. Schweits, Ameerika. Võime ka ettekujutada niisugust riiki, kust unitaarsest riigist kujunewad üksikud iseseiswad liidud, lagunemise teel.

Teine tähtsam ühendus - on liidu riigid föderatiivsed riigid, iseloomustaw joon, et kaks või rohkem riiki ühinewad üheks terwikuks, mille juures nendest ülemaks on suurem üksus oma territooriumi ja rahwa näol.

Osariikide seisukord. Mis nemad on? Kas nemad ei ole mitte lihtsalt prowintsid? See küsimus on lõpulikult otsustamata.

Osariigid ise seletawad, et nemad on ikka riigid, ehk küll nende suveräniteet weidi väiksem on, millepärast neid ka poolsuveräänseteks riikideks nimetatakse.

Teine käsitus-wiis. Osariik ei esita enam suveräänset võimu, waid lihtsalt liitriigi poolt wälja lõigatud.

Kolmas waade - ütewad, et ei ole põhimõttelist wahet omawalitsuse ja osariigi wahel, küll aga on nende wahel poliitilisel, majanduslilisel j.n.e. aladel. Võiks kokkuseada redeli: walla omawalitsusest alates kuni osariigini. Nendel osariikidel on ka oma ajalooline ja kultuuriline alus.

Osariik - juriidilise üksusena teise riigi sees.

Kolmas ühendus on riikide unioonid.

See mõiste seisab selles, et kaks või rohkem riiki, jäädes põhimõtteliselt iseseiswaks, teatawate orgaanide kaudu siiski ühinewad.

Riikide unioonid on: 1) personaal ehk isiklik ja 2) reaal ehk ametkohtade kaudu teostataw unioon

Personaalunioonis on ainult walitseja isik, kes neid riike ühendab.

Reaal -unioon eeldab, et riigid on ühendatud õigusliste instituutide kaudu.

Föderatsiooni ühendus. Põhja-Ameerika Ühisriigid, Lõuna-Ameerika Ühisriigid, Saksa keisririik ja Schweitsi wabariik.

Osariikidel oma sõjawägi, omad kohtud, omawalitsus, kuid liitriigil ei puudu ka oma kohtuasutused; oma sõjawägi j. n. e. Iga riik oli liiduriigi keskkohas esitatud. Peale Ilmasõja on senised liidud edasi püsinud, ainult Saksa keisririik on muutunud wabariigiks ja ka osariigid - wabariikideks. Suuremana esineb Nõukogude Wene wabariik, millest suuremad Wene ja Ukraina.

Riikide unioone on waremalt palju olnud, iseäranis personaalunioonid.

Daani, Rootsi, Norra - keskajal ühendatud personaalunioon ühise kuninga kaudu. 19. aastal. Rootsi-Norra ja Austria-Ungari unioonühendused. Personaalunioone praegu, kus monarhisi ei ole, on raske ettekujutada.

Riikide walitsemise põhimõtted.

Aluseks wõiwad olla 2 põhimõtet:

- 1) tseentralisatsiooni põhimõte,
- 2) detsentralisatsiooni -"-

Tseentraliseeritud walitsus - keskkohast otsustab ja agendid teostawad koha peal seda otsust.

Detsentr. põhimõttele rajatud riigid - ainult teatud osa otsustatakse keskkohas, teine osa aga koha peal wastawate asutuste poolt.

Tema jaguneb üksustesse, kus asuwad asutused, mis wõiwad otsusi teha.

Näide: Tseentralisatsioonis on inimese peaaegu tegewus mõõduandew, detsentr. - on ka teised punktid, kus tegewus otustatakse, näiteks südame tegewus.

Detsentralis. põhimõttel kaks tundemärki:

- 1) administratiiv ehk bürokraatiline
- 2) omawalitsusline.

Esimene - keskkoha poolt määratud ametnikud koha peal ise otsustawad ja tegutsewad oma äranägemise järele.

Omaw. detsentr. - koha peal ise walimiste kaudu määratakse ära agendid, kes wastawates piirides oma wõimu teostawad.

Wene keisririik - tseentraliseeritud riik iseäranis enne semstwo ja wallaw. sisseseadmist. Briti riik 18. a. lõpust peale - detsentraliseeritud riik niihästi oma emamaa, kui ka asumade korralduse suhtes.

Asumaades enne kindral-kuberner, pärast kohapeal parlament, ainult Indias on teine walitsemise kord. Luuakse India parlament, kuid sellel ei ole neid õigusi, mis teistel.

Mandaatriigid on mitmekesised. Riik võib kohapeal areneda, kuid ei lõpeta wahekorda emamaaga.

2. o s a.

E E S T I R I I G I Õ I G U S.

S i s s e j u h a t u s.

§ 9.

Eesti riigi kujunemine ja selle tegurid.

On kirjalikke ja veel rohkem suusõnalisi arwamisi, et Eesti riik on juhusliselt sündinud. Teaduse seisukohalt isegi juhusel on oma mõte.

Kiwi langeb uulitsal kellegile pähe. Inimese waatepunktist on see juhus, kuid teisest küljest on seal omad põhjused. Ta on lahti saanud ja langenud. See ei ole juhus, waid seadusepärase nähtus.

Tähendab see waade Eesti riigi kohta ei ole õige. Tekitawaid põhjusi tuleb tähelepanna.

Põhjused on kahesugused: 1) wälised, 2) sisemised.

Wälised põhjused: a) rahwaste iseteadwuse suurenemine ja sellekohaselt riikide kujunemine.

Wana ilm ei olnud koondatud rahwaste järele.

Keskaja Euroopa oli rajatud usu alusele.

Uuemal ajal hakkawad üksikud rahwad endid wabastama, nagu Inglismaal, Skandinaawias. Siin wabastawad rahwad endid poliitiliselt ja kirikliselt.

Frantsuse rewolutsioon häwitab Rooma riigi wõimu paljude rahwaste üle.

Saksamaa hakkab ennast rahwuslisel alusel korraldama.

Seesama sünnib Balkani-mail.

Austria-Ungari seisis ka hulgast rahwastest koos. Veel rohkem oli Wenemaa.

Rahwaste enesetunde kokkuhoidmine ja mõte, et ise peawad endid walitsema, tõukab rahwaid püüdma endid wabastada.

Ilmasõda jõudis kätte. Põhjus - suurriikidel võitlus majanduslisel alal. Ideeliselt katsuti põhjendada - liitriigid sõdiwat rahwaste wabaduse ja enesemääramise eest. Sellel ideoloogial oli suur tähtsus.

Peale sõja laguneb Austria-Ungari ja Wenemaa.

Teine asjaolu on demokraatline põhimõte. Keskajal ei leeta poolehoidu.

Alates 17. ja 18. a. suureneb demokraatia mõtte laiali laotamine. Põhja-Ameerika loomine ja Prantsuse rewolutsioon teostawad seda sisuliselt.

Ei jäädud siia peatama.

19. a. keskel pannakse see põhimõte kõikides Euroopa riikides maksma.

Monarhiline kord oli weel maksew, kuid mitte enam absoluutne, waid konstitutsiooniline.

19. a. lõpul ja 20. a. algul kestab selle idu laiali laotamine edasi.

Türgi riik loobub absusol. monarhiast, samuti ka Persia Niisama 1906 a. Wene keiserriik, hiljem Hiinamaa, kuigi siin halbade tagajärgedega.

Kolmas asjaolu - kodanliste wabaduste ja õiguste kindlustamine.

Keskajal ülemus tegi oma arwamise järele. Peale Prantsuse rewolutsiooni lewines põhimõte: kodanikuwabaduste maksmapanemine.

Need kolm asjaolu ongi rahvusliste riikide tekkimisel domineeriwad.

Kuigi eestlased 13. aastajal wõera wõimu alla sattusi oma iseteadwust ei kaotanud nad kunagi. Alaline teadmine ja tundmine walitsewa klassi mitteorjuslise ülemuse üle oli alati olemas.

19. a. keskel hakkab iseteadwus täpsemalt awalduma; ta on ühenduses majandusliku tõusuga. Waba algatus wõtab maad.

Mitmesugused ühisused kaswawad lopsakalt.

Wallawalitsused olid eestlaste, linnawalitsused aga sakslaste käes. Kui aegapidi linnawalitsus eestlaste kätte üle läks, oli poliitilisele tegewusele alus pandud.

Suureks tõukejõuks tuleb lugeda weel eesti rahwa kultuurilist haridust. Peaaegu kõik olid kirjaoskajad ja selle

on suur tähtsus, sest suusõnal on väga raske kõike teha. Eestlane on indiividuaalne olemus.

Tema armastab ise korraldada.

Oma rahvuse iseteadwuse mõttes olid nemad rahwaste enesemääramise poolt, kodaniku õiguste austajad, demokraatia põhimõtte pooldajad.

Nendele alustele ka loodi wiimati Eesti Wabariik. See Eesti arenemine oli kooskõlas selleaegsete kultuur-algwooludega.

Kuni 1917a. oli praeguse Eesti Wabariigi piirides ainult osa endisest autonoomsest korrast maksma jäänud. See autonoomne korraldus meie maal on wälja kujunenud ajalooliselt. Peale eestlaste iseseiswuse kaotamist jagati XIII.a.s. Eesti territoorium Rootsi, Daani ja ordu wahel ära; iga niisugune osa kujutas enesest wäikest suweräänset riiki. Ka pärastpoole XVI., XVII. ja XVIIIa.s., sellepeale waatamata, et siin kord üks kord teine wõim walitses, jäi teatud iseseiswus ikka maksma. XVII.a.s. oli kogu Eesti Rootsi riigi all kui autonoomne aristokraatiline prowints.

1721a. Niestadti rahulepingu järele läks Eesti Wene riigi wõimu alla. Aadelil ja linnadel läks korda ka wenelaste käest autonoomse prowintsi õigusi wälja kaubelda.

XIX.a.s. teisel poolel hakkas Wene riik piirimaade eesõigusi ära häwitama wenestamise tagamõttega. Eesti rahvusline poliitika oli aadeli eesõiguste ärakaotamise poolt ja selles läks tema ühte wene poliitikaga. Eestlased aga igatsevad ise autonoomia järele, kuid selles küsimuses tekkis wastuolu wenelastega. Lõpuks kujunes nii wälja, et Eesti kaotas oma autonoomse ilme ja järele jäi endisest ajast ainult aadeli maapäew. Niisugune kord kestis kuni 1917a.

Wene rewolutsioon tõi enesega kaasa suuri muudatusi.

Nikolai II trooni pealt lahkumisega, läks wõim Wene riigis ajutise walitsuse kätte. Ajutine walitsus pidi püsima ainult nii kaua, kuni Asutaw Kogu kokku astub. Ajutisel walitsusel oli juriidiliselt needsamad õigused, mis tsaaril. Seda muudatust Wene walitsuses kasutasid ära eestlased ja hakkasid nõudma kohalist demokraatlist autonoomiat. Weebruari kuus 1917a. pöörati wastawa eelnõuga Wene Ajutise Walitsuse poole, kes ka 30./III.1917a. kinnitas määruse, mille järele Eestimaa täiesti uue poliitilise ja omawalitsuslise korra sai.

Uue poliitilise korralduse põhijooned olid järgmised:

a) Eestimaa ühendati üheks terwikuks.

b) Walitsuse etteotsa astus maapäew, mis oli walitud rahwa poolt; maapäew walis walitsuse liikmed, kellel ol maapäewa usaldus. Maapäewa kompetentsi kuulus: a) üldise hea käekäigu eest hoolitsemine, b) seaduste wäljaandmine, c) õigused maksustamise alal. Wene keskwalitsuse esitajaks oli siin koha peal Aj. Walitsuse komissar (J. Poska).

Igas maakonnas oli oma maakonna nõukogu - see moodust maakonna walitsuse. Linnades oli seni tsensusline ja seisune walitsemine; see muudeti demokraatlikuks, samuti ka wal walitsused ja nõukogud. Seega sündisid 1917a. riiklises ja õiguslises mõttes Eestis väga tähtsad aktid.

Kõik need muudatused olid tihedas ühenduses Eesti ajaloolise minewikuga. Aadeli maapäewa asemel, mis pärit XIII a.s. ja mis oli üks wanematest kogu Euroopas, asutati demokraatline maapäew; seega ei häwitatud midagi ära, waid ainult teine ilme. Maakondades sündis samane ümberkorraldus.

1917a. oktoobri kuul kõrwaldati kommunistide poolt Aj. Walitsus; walitsema asus Wenemaal rahwakomissaride walitsus. Riigi-õiguslikult siin mingisugust järjekindlust ega seadusepärasust ei olnud ja sellepärast olid Wene riigi õigustatud seda walitsust tunnistama wõi mitte. See uus seadus sukkord seadis ka Eestis uued probleemid üles.

Oli kolm wõimalust: 1) Eesti wõis wabatahtlikult alistada Wene kommunistlisele walitsusele, 2) ühineda mõne teise riigiga ja 3) iseseiswalt elama asuda. Sel ajal oli kõigi wõimaluste poolehoidjaid. Eesti kommunistid soowisid ühineda Wene riigiga; aadel pidas otstarbekohaseks ühineda Saksa keiserriidga; eestlased aga olid iseseiswuse poolt.

28. now. (uus kal.) 1917 a. tunnistas Maapäew ennast kogu Eesti piirides kõrgema wõimu kandjaks. Selle otsuse kaudu olid tekkinud kõik need kolm elementi, mis riigi olemiseks tarwilikud - rahwas, territoorium ja kõrgem-wõim. Seega oli Eesti iseseisew riik. Kuid enne, kui Eesti riik rahulikult ennast korraldama sai hakkata, tuli weel palju takistusi ära wõita, mis mõnikord üle jõu kippusid minema. Wene kommunistid, kui ka meie omad ei pooldanud Eesti Wabariiki ja katsusid teda häwitada; Balti aadel lootis abi

Saksa riigi poolt ja kutsus sealt abiwägesid. 1917a. lõpul kujunesid olud niivõrd halvaks, et Eesti keskvalitsus pidi oma tegewuse pöranda alla wiima. Weebruari-kuul awanes moment, kus walitsus uuesti tegutsema wõis hakata ja 24. kuupäewal awaldati manifest Eestimaa rahwale. Manifestis deklareeriti järgmisi põhimõtteid: a) Rahwaste enesemääramise põhjal Eesti on ja jääb iseseiswaks riigiks, b) Eesti on demokraatlik Wabariik. c) Riik rajab oma korra kodanikude õiguste ja wabaduste respektimisele.

Samal ajal akupeerisid Saksa wäed Eesti territooriumi ja häwitasid ühes sellega Eesti walitsuse wõimu. Okupatsiooniaeg kestis kuni sügiseni. Saksa wägede lahkumisega, astusid Eesti walitsuseorganid jälle oma wõimu teostamisele (19. now. 1918a.), mis juriidiliselt waadates ajutiselt ainult katkestatud olid. Okupatsiooniwägede kannul tungisid meie maale sisse Wene kommunistlised wäed, eesmärgiga meie iseseiswust ära häwitada.

Puhkes lahti Wabadussõda, mis lõppes Tartu rahulepinguga 2. weebr. 1920a. 23. aprillil 1919a. astus kokku Asutaw Kogu, kes pidi otsustama, kas ta maapäewa korraldusi heaks kiidab ja neid tunnistab ja pidi ka riigi korraldamisele asuma. 19. mail awaldas Asutaw Kogu oma seletuskirja kaudu kogu ilma rahwastele Eesti riigi tekkimisest ja kinnitas maapäewa poolt ülesseatud põhimõtted ja aktid, mis senini olid tehtud. Seega oli Eesti riik seesmiselt kindlale alusele seatud, kuid seda on riigi tekkimise juures wähe, on tarwis, et ka teised riigid teda tunnistaksid

Eesti riigi tekkimine wälispoliitiliselt.

Rahwuswahelise-õiguse waatepunktist esines Eesti kuni 28. /XI. 1917a. Wene riigi osana. Pärast seda eraldus Eesti riik Wene riigist; oli tarwis, et ka teised riigid Eestit tunnistaksid. Selle saawutamiseks astuti sammusid. Mai kuus 1918a. tunnistasid Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia Eestit de facto.

Brest-Litowsky rahuleping ei fikseerinud täpselt, mis pidi Eesti maa-alast saama; ühelt poolt kuulus ta Wene külge, kuid samal ajal pidid Saksa okupatsiooni-wäed Eestisse jääma, kuni kohalikud wõimud ennast korraldawad. 1918a. suwel tehti

weel täiendawad määrused Wene ja Saksamaa wahel, mille järe Eesti eraldati Wene riigist, aga just kuidas, see jäi arusaamatuks.

Okupatsiooni-wäed ja kohalikud sakslased astusid samme si, et Eesti maad ühendada Preisimaaga personaal - uniooni näl.

1919a. jooksul tegi Ajutine Walitsus ja Asutaw Kogu jõupingutusi de jure tunnistamise saamiseks. Versaille rahulepinguga tühistati Brest-Litowsky rahuleping. Tartu rahulepingu järele tunnistasid Eesti ja N.Wene üksteist wastastiku de jure, kuid N.Wene oli ise teiste riikide poolt tunnistamata.

Mis wahe ja tähtsus on siis de facto ja de jure tunnistamisel.

Näide wõrdluseks füüsilise inimesega: Füüsiline inimene on õigusline subjekt juba sel ajal, kui ta alles ema ihus. Kui näituseks isa sureb ja ema raskejalgsena järele jääb, juba siis loetakse idu pärandajaks, kellele hooldajad määratakse. Seega on tsiwiil-waatepunktist juba idu õigusline subjekt. Siin on aga tingimused, et kui idu sünnib elusana, siis omab see elaw inimene idu õigused, kui aga surnuna, ei loetakse, et tema ei ole olnudki. Kui näituseks idu sünnib elawana ja elab ainult kas wõi üks minut, siis päriwad juba tema pärijad, kui aga surnult sündinud, siis isa pärijad. (Nascituruse õigus). Rahwuswahelise-õiguse waatepunktist on ka de facto tunnistatud riik samasugune idu, kellel on õigused ainult teatud tingimustel, s.o. kui ta de jure saab tunnistatud, aga kui see ei sünni, siis wõiwad kõik lepingud, mis temaga sõlmitud, annuleeritud saada. De facto riik on rahwuswaheliselt ainult tingitult tunnistatud riik; de jure tunnistatud riik, aga täisõigusline. Järjekult on de jure tunnistamine riigile elu-küsimus.

Esimesena peale Wenemaa, tunnistas Eestit de jure Soome.

1920a. katsuti Rahwaste Liidu liikmeks astuda, et seega oma seisukorda kindlustada; sama aasta sügisel oli see küsimus Rahwaste Liidus kaalumisel, kuid leidis wasturääkmisi: 1) et Eesti on Wene piiri lähedal ja R.L. on raske teda kaitsta, 2) Eesti ei olnud tunnistatud de jure.

1920 a. otsustas R.L. eitawalt. 1921a. tehti Pariisi saadik-
kul ülesandeks teatada R.L., et Eesti Wabariigi Walitsus
waatab R.L.otsuse peale mitte kui lõpulikult eitawalt otsus-
tatud, waid kui küsimuse edasi-lükkamise peale. Wahe-peal
kujunewad olud meie kasuks. Eesti sai de jure tunnistatud
Poola riigi ja suursaadikute konwerentsi poolt. 1921 a. tuli
küsimus uuesti R.L.harutusele ja 36 Rahwaste Liidu esitajat
wõtsid Eesti ühel häälel R.L. liikmeks wastu. Hiljem tunnis-
tasid ka Suurriigid Eestit de jure. Seega on Eesti riik
1921a. saabunud ka wälispoliitiliselt. Selle wälisele tun-
nistamisele aitas palju kaasa meie sisemine korraldus, mis
tugineb üldiselt kultuurinimkonnas tunnistatud põhimõtetele
ja wõidurikas Wabaduse-sõda.

§ 10.

Põhiseaduse saabumine.

Kõige tähtsamaks E.W.õiguse allikaks on E.W.Põhiseadus.

Põhiseaduse aluseks tuleb wõtta 1917a. 30-märtsi mää-
rusi omawalitsuse reorganiseerimise kohta. 28.nov. peale an-
dis maapäew terve rea määrusi wälja, mis wäheha tähtsusega.
Kokkuwõetult oli wälja kujunenud järgmine kord: maapäew oli
seaduse-andja orgaan, Ajutine Walitsus - täidesaatew wõim.

27.märtsil 1919a. astus kokku komisjon, moodustatud
maapäewa poolt, kes pidi wälja töötama põhiseaduse eelnõu.
Komisjoni liikmeteks olid esitajad kõigist walijatest par-
teidest Asutawasse Kogusse.

Komisjon otsustas eelnõu kokkuseada kahes wariandis:

- 1) ajutine põhiseadus - riigikord Asutawa Kogu kestwuse ajal,
- 2) alaline põhiseadus - riigi-kord, mis pidi maksma hakkama
peale Asutawat Kogu.

Komisjoni poolt anti eelnõude kokkuseadmine ühe liikme
kätte.

Asutawa Kogu kokkuastumisel esitati ajutine põhiseaduse
eelnõu Asutawale Kogule, kes omalt poolt moodustas komisjoni
eelnõu läbiwaatamiseks. Komisjon waatas eelnõu läbi ja aju-
tine põhiseadus sai nimetatud "Eesti Wabariigi ajutine wa-
litsemise kord". Selle järele oli kogu wõim riigis Asutawa
Kogu käes, kes wolitas Wabariigi Walitsust teostama täide-

saatwat wõimu ja kohtu-wõimu - riigi kohut; Asutaw kogu jät-
tis aga seal-juures enesele kontroleerimise õiguse walitsemi-
se suhtes ja rewisjoni õiguse kohtu suhtes, ühtlasi ka amnes-
tia õiguse.

Alalise põhiseaduse eelnõu kukutati esimest korda komis-
joni poolt läbi, teistkordsel esitamisel leidis eelnõu põhi-
mõttelist heakskiitmist; waelust tekitasid ainult üksikud
küsimused, peaaesjalikult riigi täidesaatsa wõimu kujunemise
küsimus. Ühed nõudsid presidenti, teised pooldasid kollegiaal-
set wõimu. Presidendi pooldajad kinnitasid: 1) et rahvuswa-
heliselt on soowitawam, kui riigis wõim kauem püsiw on, kes
riiki esitab, 2) et wõiks kontrolli pidada rahwaesitajate üle,
wõiks neid laiali saata ja uusi walimisi wäljakuulutada,
3) et oleks alaline riigi pea, kes parteide tujudest ära ei
oleneks.

Kollegiaalse walitsuse pooldajad wäitasid: 1) et parla-
mantaalsetes riikides president wähesse tähtsusega isik on ja
ka peaministrid suudawad walitseda, nagu Englise ja Prantsus-
maal seda näha on, 2) et presidendi instituutlähed kalliks
ja 3) ei ole demokraatlik.

Weel tekkisid lahkeliid wähemusrahwaste autonoomia ja
keeleküsimuse kohta ja omandusõiguste kohta. P.S. §§ 24 ja 25.

Pea aasta otsa oli komisjon eelnõu kallal töötanud ja
alles 15. juunil 1920a. wõeti põhiseadus Asutawa Kogu poolt
wastu (R.T. 9. aug. Nr. Nr. 113/114).

Põhiseaduses ei olnud aga äratähendatud, kunas tema
maksma hakkab ja sellepärast anti 2. juulil täiendawalt eri-
seadus, kus on öeldud, et P.S. hakkab maksma siis, kui on esi-
mese riigikogu walimiste tagajärjed Riigi Teatajas awaldatud,
mis sündis detsembri kuul samal aastal, millal ka P.S. jõusse
astus.

Kollegiaalset walimise korda tunti enne ainult Schweit-
sis; peale Ilmasõja on weel mitmed riigid seda walitsemise
korda omaks tunnistanud, nagu N.Wene ja Saksa osariigid.
Meie P.S. on ka muidugi omad nõrgad küljed ja tema wastu on
palju patustatud, näit. §7 wastu.

P. S. maksmapanemisega oli tarwis weel hulk teisi seadusi
maksmapanna nagu: 1) walimisseadus Riigikogusse, 2) Riigikogu
kodukord, 3) Wabariigi Walitsuse ametisse kutsumise ja wa-

bastamise kord. 4) Wähemus-rahwaste autonoomia seadus j.n.e.
Meie P.S.sissejuhatuses on näidatud need alused milledele on rajatud Eesti Wabariigi kord ja need on kooskõlas kultuurriikides üldiselt tunnustatud põhimõtetega.

§ 11.

Eesti maa-ala.

P.S. §2 on ülesloetud Eesti Wabariigi alla kuuluwad maaalad. Selles § on praegune Eesti wanale Eestile kätt annud, sest suurem osa maid on olemas olnud ka Wana Eesti iseseiswuse ajal.

- 1) Harjumaa - oli wanasti praeguse Harjumaa lõuna-poolise osa nimetus, põhja poolne osa kandis Rewaalia nime.
- 2) Läänemaa - XIII a.s. Rotaalia.
- 3) Järwamaa - wanasti sama nimetus.
- 4) Wirumaa - wanasti sama nimetus.
- 5) Tartumaa - Ugaunia.
- 6) Wiljandimaa - Sakala.

Pärnumaa on uuemaaja nimetus; Wõrumaa XVII.a.s.lõpul sündinud; Walgamaa ühes linnaga oli piiriks ordu ja piiskopi wahel, Petseri maa-ala on kaua aega Wene külge kuulunud, Irboska würsti-riigi pealinn. Saaremaa, Muhumaa, Hiiumaa ja muud Eesti wettes olewad saared, leetseljakud ja piiriäärsed mannermaa kohad, kus Eesti rahwast asumas. See § on kõige rahvuslikum, sest see jaotus on üldistes joontes pärit meie esiwanematelt. §2. ei ole mitte kindlaksmääratud E.W.piirid, waid seal on öeldud, et Eesti piiride kindlaksmääramine sünnib rahwuswaheliste lepingute läbi.

N.Wenega said E,W.R.piirid kindlaks määratud Tartu rahu lepingu järele, Lätiga määrati piirid kindlaks hiljem. Wene piir on enam sirgjooneline, sest Wenemaal oli maa riigistatud, kuid Läti piir on rohkem murdjooneline, sest seal oli tegemist eraisikute maaga.

Mere piirid on kindlaks määratud rahwuswaheliste seaduste põhjal. Territoriaal-wee piir kaldast loeti wanasti niisugust kaugust, kui kaugele suurtükk laseb; uuemal ajal loetakse 8-10 wersta. Kalda sigsakid ja saared suurendawad wee-piiri sügawust. Piiride äramääramisel tekkisid waielused Ruhno ja Tütarsaare suhtes. Ajalooliselt on selgunud, et

Tütarsaar on kuulunud Soomele ja Ruhno saar on Saaremaaga administratiiv-ühenduses olnud; seda arwesse wõttes, on ka nende saarte kuuluvus lepingutega kindlaks määratud.

Kõikidel maa-aladel, mis on P.S. §2 ülesloetud tegutseb Eesti riigi wõim ja ühtegi neist maa-aladest ei saa ilma rahwahäaletuseta ära anda, see oleks siis juba P.S.muudamine. Piiride kindlaks määramine on aga Wabariigi Walitsuse ja Riigikogu kompetents.

Riigi territoorium jaguneb omawalitsuse, politsei ja kohtu waatepunktist j.n.e. alljagudesse; omawalitsuse waatepunktist - linnadeks ja maakondadeks, need aga omakorda alade witeks ja waldadeks. Kohtu waatepunktist - rahukogu ja rahukohtunikude ringkondadeks. Kiriklik jaotus 1.juulist 1926 peale ei ole enam maksew. Kihelkonnad on tähtsad siiski, ku ajalooliselt kujunenud üksused, paljud neist on weel pagana ajast pärit.

§ 12.

R a h w a s .

Kõik Eesti territooriumil asuwad elanikud jagunewad kahte liiki - W.R.kodanikud ja wäljamaalased. Wäljamaalased on eraõiguse wallas riigikodanikkudega üheõiguslised, wäljarwatud mõned wäheema tähtsusega eesõigused, mis kodanikkude on, näit.: piiriäärtes maaribas maa omandamine j.n.e.

Awaliku õiguse seisukohalt on wälismaalase õigused kiirsendatud. Neilt nõutakse peatuse luba, neid wõib maalt wäljasaata j.n.e.

Riigiwõimu teostamise suhtes ei ole wälismaalastel mingisugust õigust. Oma riigi kodanikul on aga ka suuremad kohustused riigi wastu, kui wälismaalasel, näit.: riigikaitse.

Kodakondsusesse wastuwõtmine. Kodakondsuse seadus antud wälja 1918a. täiendawalt aga 1923 a. Wabariigi kodanikuks tunnistamine sündis Wabariigi loomisel järgmiselt: kõik isikud, kes oliwad 1917a. kohalikkudes nimekirjades ja kes riigi territooriumil elasid tunnistati Eesti Wabariigi kodanikkudeks. Kõiki teisi, kes küll nimekirjas seisid aga wäljpool Wabariigi piirisid elasid wõeti wastu kergendatud tingimustel; need aga, kes nimekirjades ei seisnud ja Eesti

kodakondsusesse tahtsid astuda pidid esitama wastawa palwekirja. Kodakondsusesse wastu wõtmise juures on Maakonna Walitsuse esimehel ja linnapeal õigus oma seisukohta awaldada, lõpuliku otsuse teeb aga siseminister.

Kõik, kes Eesti kodanikkudest Eesti territooriumil sünniwad, on Eesti kodanikud. Kodakondsusest lahkuda wõib wastawa palwe põhjal.

Abiellumisel omab naine selle riigi kodakondsuse, kust mees pärit on; Eesti naine wõib aga wälismaalasele mehele minnes Eesti kodanikuks edasi jääda.

Kodaniku seaduse üksikasjad:

Kodaniku õiguslik seisukord. Kuni 1917a. olid kõik kodanikud seisuste järele ärajaotatud: a) aadel, b) waimulik seisus, c) linnaelanikud ja d) talupojad. Igal seisusel olid omad õigused. 1920a. anti wälja seadus, millega kõik seisused ja seisuslised eesõigused ära kaotati.

P.S. §6 rõhutab alla kõige kodanikkude üheõiguslust seaduse ees.

Wene ajal mängis ka rahwus, usk ja sugu suurt osa; Eesti walitsus kaotas ka selle wahe. Seega tunnistati Eestis kõik kodanikud seaduse ees üheõiguslisteks rahwuse, usu, sugu wõi seisuse peale waatamata.

Kodaniku põhiõigused P.S.II.peatükk.

Kodaniku põhiõigused wõib jagada 3 liiki: a) intellektuaalsed, b) majanduslised ja c) riigi elust osawõtmise õigus ehk poliitilised õigused.

Intellektuaalsed - nagu isiku puutumatus, kodu puutumatus, südametunnistuse wabaduse, rahwuse enesemääramise wabaduse, liikumise wabaduse j.n.e. õigused on ülesloetud P.S. §§8,9,10,11,12,13,14,15,17 ja 22. Tekkib küsimus, kas annawad need §§ kõiki neid ülesloetud õigusi kodanikule piiramatul kujul. Peab wastama, et ei P.S. §§ 13 ja 16 näitawad, et neid wabadusi ja õigusi wõib seadus ka teatawatel juhtumistel kitsendada. Küsitakse, kas P.S. garanteerib kodaniku õigusi. On kaks waadet: ühed ütlewad, et P.S.kindlustusi ei anna ja et P.S. on deklaratiiwse tähendusega; teised aga ütlewad, et P.S. kõik õigused kindlustatud. Mõlemad need waated ei ole päris õiged. Kõik õigustused on selle tähendusega, et P.S.määrab iga uue seaduse sihi - see-

ga on P.S. programmilise tähendusega; teiselt poolt on aga ka kohustaw, nimelt seaduse andjale tulewikus, määramilledes seadus ühte wõi teist põhimõtet peab väljendama (näit. §13).

P.S. on ka konkreetseid õigused kindlustatud, näit. §14 wangistamise kohta. See on kindel määrus ja kodanik wõib selle täitmist nõuda.

Kodaniku majanduslise iseloomuga õigustused on üles loetud P.S. §§ 19, 24 ja 25. Neis §§ on öeldud, et kodanikul on täieline wabadus oma majanduslist elu ära määrata neid õigusi ei saa muidu kitsendada, kui seaduses ettenähtud korras, ehk ühiskonna huwides. Et eraomanduse riigistatuse juhtumised möödapääsematud on (näit. teede ehitamine linnas eraomnikkude maade j.n.e.), sellepärast on ka näidatud, kuidas eraomadust riigistada saab.

Tasu kohta on öeldud, et see määratakse eriseadusega. Eraomanduse õigusega käib käsikäes päranduse-õigus. Kodanik wõib oma warandusega oma heaks-arwamise järele teha seda. Seega on P.S. §19 ja 24 kindlustuseks kodaniku ette wõtlikusele ja eraalgatusele. Abitute ja hoolealuste eest hoolitsemine on ettenähtud P.S. §25. Siin seab P.S. üles põhimõtte, et igal kodanikul inimesepärane olemine oleks kindlustatud, mille eest ühiskond ise hoolitsema peab. See korraldab §25 sotsiaalset olukorda.

Abitute ja nõrkade all tuleb mõista: 1) waimliselt kehaliselt nõrgad, 2) ühiskondlisest waatepunktist loetud ka neid, kes warandusliselt jõuetud - waesed. Sellele wõib walt jaotab §25 ka abitarwitajad kahte liiki: 1) kellel sunduslik hoolekanne, b) kellel soowitatakse wastu tulla eluaseme, töö ja maasaamises.

Kodanikul on õigus riigi juhtimisest osawõtta: a) riigialgatuse ja hääletamise kaudu seadusandluses ja b) oma esitajate walimiste kaudu riigi ja omawalitsuse asutustes.

P.S. §26 ütleb, et kodanikkude wabadusi wõib ka peale S. ettetoodud wabaduste olla, mis P.S. mõttega kokkukõlas on.

Põhiseadus wõtab iga kodaniku indiwiduaalse üksuse andes temale kõik õigused; ülesloetud on ainult tähtsamad põhiõigused, kõik teised õigused, mis wähema tähtsusega iseenesest mõistetakse.

Õigustused, mis P.S. kindlaks on määratud, maksivad ainult rahulikult seisukorral; erikordsetel ajajärgudel kitsendakse kodaniku õigusi. Kaitseseisukorra väljakuulutamisega saab rahwa kui ülem-wõimu õigused kitsendatud. Wabariigi Walitsusele antakse suuremad õigused, kui harilikul ajal, ka mõned teised asutused saavad suuremad õigused. Kaitseseisukorra põhjendawaks aluseks on järgmised asjaolud. Iga indiwiid võib haigeks jääda, nii ka riik. Riigis wõiwad hädaohud tõusta looduse jõul, osa kodanikke võib rewolutsiooni sünnitada, mõni wälisriik võib kallaletungida j.n.e. Iga riik on kohustatud kõiki omi jõude nende hädaohude vastu kontsentreerima ja sellest esineb tarwe üksikute kodanikkude õiguste kitsendamise - riigi elu rakukeste koondamine üldise hädaohu vastu.

Luuakse erakorraline wõim - suuremalt jaolt üksiku isiku kätte, sest see on kiirem teostataw ja kindlam wiis hädaohu vastu wõitlemiseks.

Need erakordse wõimuga warustatud isikud kannawad mitmesugust nime. Rooma diktaator - püsib sisuliselt igas riigis alal. P.S. §80 järele läheb niisugustel juhtumistel kaitsewäe juhtimine ülemjuhataja kätte. §26 määrab ära kunas ja missugustes piirides wõiwad kodaniku õigused kitsendatud saada.

Wäljamaalastel on üldiselt kõik intellektuaalsed õigused. Poliitilisi õigusi neil ei ole. Majanduslised õigused ja ka mõned intellektuaalsed õigused wõiwad piiratud saada (näit. neid võib maalt wälja saata).

§ 13.

Riigiwõimu korraldus üldse.

Rahwas P.S.peatükk III.

P.S. §1 järele on riigiwõim rahwa käes. Grammaatiliselte seda seletades on see rohkem, kui tegelikult. Teised §§ seletawad, et selle ütөлusega on tahetud wäljendada põhimõtet, et riigi kord kannab rahwaslikku iseloomu. Põhimõtteliselt on rahwas kõrgema wõimu kandja, kuid seda wõimu teostawad 5 liiki orgaane.

1) Rahwas - selle sõna tehnilises mõttes.

2) Riigikogu - seisab ühenduses rahwaga, Wabariigi Walitsusega ja kohtuga.

3) Wabariigi Walitsus ühes temale alluwa ametnikkonnaga.

4) Riigikohus ühes alluwa kohtu korraldusega.

Kõik need orgaanid on määratud kogu territooriumi ja kõigi kodanikkude jaoks.

Peale seda on aga weel wies liik - omawalitsusi, mille omakord jagunewad: a) territoriaalsed, b) rahwuslised ja c) kutselised.

R a h w a s.

Rahwas, kui riigiwõimu esitaja.

Nagu nägime ütleb P.S. §1, et riigiwõim on rahwa käes §27 aga selgitab, et sõna rahwas tuleb kitsamalt wõtta. Rahwa all tuleb mõista ainult hääleõiguslikke Eesti kodanikke. Siia ei kuulu: 1) wälismaalased, 2) kes alla 20 a. wanad, 3) isikud, kes seaduslikus korras on tunnistatud nõdra-, hullumeelseteks ja waimuhaigeteks, 4) kes pimedad wõi kurttummad (nähtawasti on ka nõue, et pime wõi kurttum oleks hoolekande all), 5) kes pillajad, kui nad on kohtu likus korras selleks tunnistatud ja hoolekande alla antud. Juba Rooma õigus asetab pillajaid mitte täitsa normaalsete kodanikkude hulka; pillaja ei suuda oma tegewus üle aru anda, temal ei ole waimlist tasakaalu. Kuid keda wõib pillajaks tunnistada, on raske ära määrata, sest see on subjektiivne mõiste. 6) Teatawad liigid kurjategijaid. Need on isikud, kes ühiskonnale wastu töötawad ja loomulikult ei wõi neid lasta osawõtta riigiwõimu teostamisest. Siia kuuluvad kurjategijad, kes on sunnitööle mõistetud - (10 a. peale karistuse lõppu wõiwad walimistest osa wõtta). Wangiroodu ja parandusmaija mõistetud j.n.e. §28. Kõik, kes eelpool toodute sekka ei kuulu, on hääleõiguslikud ja moodustawad selle rahwa, kelle kätte riigiwõim kuulub.

Riigiwõimu teostamiseks on kodanikud korraldatud järjekorras: a) iga linna, alewi ja wallawalitsus peab kodanikkude nimekirju ja on kohustatud kaks korda aastas neid kontroleerima ja täiendama.

b) Riigi territoorium on jagatud walimis-ringkondadeks: 1) Tallinna linn, 2) Harjumaa, 3) Läänemaa, 4) Pärnumaa, 5) Saaremaa, 6) Järwamaa, 7) Wirumaa, 8) Tartumaa, 9) Wõrumaa.

Walga, Petserimaa, 10) Wiljandimaa.

Iga ringkond on jaotatud jaoskondadesse. Kaitsewäes on ringemendi - jaoskonnad (s.o. kaitsewäes ei ole territoriaalset jaotust).

Juhtiwateks orgaanideks walimiste puhul on: 1) walimiste pea komitee, 2) Riigikogu juhatus, 3) ringkonna komiteed ja 4) jaoskonna komisjonid.

Riigikogu walimiste pea komitee koosneb: a) Riigikogu juhatus, b) kohtupalati liige, c) prokuratuuri esitaja.

Riigikogu walimiste komitee tegutseb walimistel ja Riigikogu juhatus - rahwahäaletamisel üle terve maa.

Ringkonna komitee koosneb: linnas - linnapea ja tarwiline arw liikmeid linna wolikogu määramisel; maakondades - maakonna walitsuse esimees ja maakonna ja linna walitsuse esitajad; jaoskonna komisjon - walla, alewi ja linna wolikogude poolt määratud esimehest-sekretärist ja 2 liikmest.

P.S. §27 järele on kõrgema wõimu teostaja rahwas. §29 määrab ära kuidas rahwas seda wõimu teostab: 1) rahwawäeletamise, 2) rahwa algatuse ja 3) Riigikogu walimise näol.

§75 ja 76 täiendawad weel rahwa osawõttu riigiwõimust. §70 ja 73 järele wõib kohtunikka walida s.o. rahwas saab ka siin oma riigiwõimu teostada wastawate seaduste järele.

§31 on ära tähendatud kuidas sünnib rahwaalgatamine.

Rahwaalgatamise all mõeldakse seaduse eelnõu esitamist rahwa poolt Riigikogule. Et seadust algatada, tuleb esiteks seaduse eelnõu kokkuseada, millel 500 hääleõiguslise kodaniku allkirjad peawad olema. On see tehtud, siis antakse see seaduse eelnõu Riigikogu juhatusesele, kes peab selgitama, kas allkirjad on seaduslikud ja kas seaduse eelnõu wastab nõuetele. Kui nõudmised on täidetud, siis peab Riigikogu juhatus eelnõu rahwale tuttawaks tegema ja kui 25.000 kodaniku allkirja seaduse eelnõu poolt saadakse, soos peab Riigikogu selle seaduse eelnõu harutamisele wõtma, kusjuures Riigikogul on õigus seda eelnõu wastu wõtta wõi tagasi lükata; kui tagasilükatud - siis läheb rahwa hääletusele.

Rahwaalgatusel on suur põhimõtteline tähendus - rahwal on igal ajal wõimalus oma tahet seadusandluses maksma panna.

Rahwahäaletamine wõib aset leida: a) kui Riigikogu poolt on seadus wastu wõetud ja 1/3 (34) Riigikogu liikmeid

nõuab seaduse panemist, siis peab Riigikogu juhatus seaduse 2 kuu jooksul väljakuulutamata jätma. Selle aja jooksul peavad 25000 hääleõiguslist kodanikku oma allkirjad andma, et nemad nõuavad seaduse rahvahääletamisele panemist. Kui 25000 allkirja on saadud, siis läheb seadus rahvahääletamisele, kui ei, siis saab seadus harilikul kujul välja kuulutatud. b) Kui seadus on esitatud rahvaalgatuse korras, aga Riigikogu tagasi lükkab. c) P.S. §§ 88 ja 89 järele on P.S. muutmise võimalik ainult rahvahääletuse kaudu, s.o. sünnib obligatoorse referendumi kaudu.

Rahvahääletamise tegelik läbiwiimine sünnib Riigikogu juhatuse juhtimisel. Walmistakse seaduse eelnõu tekst, mis igale hääleõiguslisele kodanikule antakse. Hääletamine sünnib jaoskondade kaupa. Jaoskonnad peavad nii korraldatud olema, et walijal mitte üle 5 klm. käija ei tuleks. Hääletamine sünnib sedelitega, poolt või wastu. P.S. muutmise eelnõu peab 6 kuud enne väljakuulutatud olema ja peab hääletamisel 1/2 hääleõigusliste kodanikkude hääled poolt saama, teistel juhtumistel nõutakse aga ainult enamust sellest kodanikkude arwust, mis wiimasest Riigikogu walimisest osa wõttis.

P.S. §34 on ülesloetud missugused seadused ei kuulu rahvahääletamisele ega rahvaalgatamisele, need on: a) eelarwe ja laenu tegemine, b) maksuseadused, c) sõjakuulutamine, d) kaitseseisukorra väljakuulutamine j.n.e.

Seega ei ole riigi majanduse elu juhtimises rahwal algatuse ega hääletamise võimalust. See on tingitud sellest, et ollakse arwamisel, et rahwas maksude määramisel liig konserwatiivne on ja see võib riigi elu peale halwasti mõjuda.

§ 14.

R i i g i k o g u.

P.S. §35 järele teostab rahwa esitajana riigiwõimu Riigikogu. See on peale rahwa enese üks tähtsam wõimu orgaan riigis. Riigikogus on 100 liiget, kuid Riigikogu võib ka oma liigete arwu suurendada ja sellekohane seadus hakkab maksuma siis järgmistel Riigikogu walimistel. Oma koosseisu wähen-dada alla 100 ei saa. Riigikogu liikmed on walitawad rahwa

enese poolt. Walimine on: 1) üldine, s.o. kõik hääleõiguslikud kodanikud sugu, usu j.n.e. peale vaatamata on õigustatud walimistest osa wõtma; 2) ühetaoline, s.o. ühelgi walijal ei ole rohkem, kui üks hääl; 3) otsekohene, s.o. Riigikogu liige walitakse otsekohe rahwa poolt, kuid mitte walitud meeste poolt, nagu see kaudse hääletamise juures on; 4) salajane, s.o. iga üks walija annab isiklikult oma hääle ära, ilma et keegi teine seda teada wõiks saada. Nendest põhimõtetest järgneb, et kõik kodanikud on seaduse ees ühesarnased.

Otsekohesuse kasuks tuuakse järgmisi asjaolusid: a) walijad wõiwad kandidaati isiklikult näha ja hinnata, b) walijad mehed (kaudse hääletamise juures) wõiwad sattuda kõrwaliste mõjude alla, c) walijate meeste kolleegiumis wõiwad wahekorrad tekkida, mis walimiste tagajärgedesse muutusi wõiwad tuua. Saladus on selleks tarwilik, et ärarippuwaid isikuid teiste mõju eest ära hoida.

5) Walimine sünnib proportsionaalsuse põhimõttel §36. Sellega tahetakse kätte saada seda, et rahwa esitus kajastaks kõiki neid woole, mis rahwas olemas on. P.S. ei määra kindlaks seda proportsionaalsuse alust, waid ütleb "proportsionaalsuse põhimõtete alusel". Proportsionaalsuse põhimõtte poolt räägitakse: Majoriteedi põhimõte seisab selles, et walimisringkonnas walitakse see, kes kõige rohkem hääli on saanud, s.o. relatiivne häälte enamus. Tagajärjed on omapärased. sest siin wõib wäike osa walijaid oma tahte läbi wiia. Absoluutne majoriteet, kus 51% walijatest juba otsustab; tegelikult toob see samu tagajärgi, mis relatiivnegi. Näit. 10 walimisringkonda; 6-es saab A igas 51%; 4 ringkonnas B - igas 100%. Seega on B üldiselt rohkem hääli saanud, kuid esitajaid saab tema ainult 4 kuna A - 6. Eeltoodud arwesse wõttes, on selge miks on tarwidus proportsionaalse põhimõtte järele, kui tahetakse, et walitud esitaks walijate tahtmisi. Proportsionaalse walimise puudused: 1) tekib palju parteisid; majoriteedi walimiste juures on see hea külg, et sünnib walijaid kokku hoidma; harilikult 2-3 parteid. Parteide rohkus toob aga enesega palju halbtusi kaasa walimise funktsioonide täitmisel.

Sellega on ka proportsionaalse walimise wiisil suur

minus. Need halwad küljed ongi sundinud proportsionaalsuse põhimõtte piiramisele (meil mitte alla 2 esitaja, 50 tuhat kautsjoni j.n.e.). Õigust Riigikogu liigete walimisest osa wõtta nimetatakse aktiivseks walimise õiguseks; õigust en-nast walida lasta - passiivseks walimise õiguseks. Meil on kõik hääleõiguslised kodanikud aktiivse ja passiivse walimise õigusega warustatud. Wäidetakse, et kui inimene wõib ot-sustada teise üle walimisega, siis wõib ka ise walitud olla. Selle wäite wastased räägiwad: aktiivse õiguse teostamiseks on küllalt, kui walitawat inimest tunda, kuid et walitud oli selleks peawad suuremad eeltingimused olema, nagu haridus, wanadus j.n.e.

Meil on kodaniku aktiivne ja passiivne walimise õigus tingitud P.S. §6.

Walimise tehnika sünnib meil Riigikogu walimiste pea-komitee üldjuhatusel, ringkonna komiteede juhatusel ja jaos-kondade komisjonide korraldusel. Walimiste läbiwiimiseks on tarwis, et pea-komitee wäljakuulutaks walimiste tähtaja. Selle aja sees peab olema üks pühapäew, et kõigil walijatel ole wõimalus walimistest osa wõtta. Kui walimiste aeg on wälja-kuulutatud, siis hakkab peakomitee kandidaatide nimekirja wastu wõtma. Nimekirjas peab olema kandidaadi ees- ja pere-konna nimi, wanadus, elukoht ja 5 kodaniku allkirjad, kes seda kandidaati soowitawad. Need allkirjad peawad linna wõi walla-walitsuste poolt kinnitatud olema. Nimekirja esitaja maksab ühtlasi 50000 kautsjoni - see on proportsionaalse põhimõtte halwade külgede paraliseerimiseks. Nimekirjas wõib äratähendatud olla, et see nimekiri wõib liituda mõne teise-ga. Sellel on see tähtsus, et kautsjoni wõetakse ainult ühe nimekirja pealt ja häälte lugemisel moodustawad niisugused nimekirjad, mis iseseiswalt läbi ei läinud teise-ga ühe ter-wiku. Nimekirjadel enne oliwad omad numbrid, kuid nüüd enam ei ole. Pea-komitee peab järele waatama, kas esitatud nimekirjad wastawad seaduses ettenähtud nõuetele. Kui nimekirjas on mingisugused puudused, siis wõib pea-komitee neid tühis-tada. Peakomitee otsuste peale wõib kaebtust tõsta Riigi-kohtus. Kui on mingisugused arusaamatused, missuguseid pea-komitee ise lahendada ei suuda, siis peab tema Riigikohtult seletust nõudma. Kui nimekirjad on õigeks tunnistatud, siis

antakse nad trükki ja saadetakse walikatele kätte; ühtlasi antakse ka teada walimise aeg. Walimised sünniwad jaoskonna komisjoni poolt selleks määratud ruumides. Peale walimiste toimepanemist tehakse sellekohased protokollid, missugused ühes walimiste tagajärgedega ringkonna komiteesse ja sealt peakomiteesse saadetakse, kus neid kontroleeritakse ja lõpulikult otsustakse, kes on walitud. Üks isik wõib kanditeerida kolmes nimekirjas ja kui tema iga nimekirjaga läbi on läinud, siis wõib tema ise walida, missuguse nimekirja järele ta ennast Riigikogusse walituks loeb. Uue walimise seaduse järele on ka kohtul kontrolli õigus walimiste järele. Riigikogu walimised on iga kolme aasta järele. Riigikogu on alaline asutus ja ei wõi olla aega, kus meil Riigikogu ei oleks. See on sellest tingitud, et Riigikogu otsus on P.S.järele tarwilik walitsuse ametisse kutsumiseks, rahu ja sõja kuulutamiseks j.n.e.

Wäljamaa riikides wõib ette tulla rahwa esituse katkestamist. Walimiste kaudu iga 3 a. järele uuendakse Riigikogu koosseisu, mis paljudel põhjustel tarwilik on. Wana Riigikogu on jõus seni, kui uue Riigikogu koosseis Riigi Teatajas on wäljakuulutatud. Sellest momendist algab uue Riigikogu tegewus. Wõib olla juhtumisi, et Riigikogu koossels ka enne kolme aastat uuendatud wõib saada. See sünnib, kui rahwa hääletamisel on wastu wõetud seadus, mis Riigikogu poolt tagasi on lükatud, wõi kui rahwa poolt on tagasi lükatud seadus, mis Riigikogu wastu on wõtnud. Neil juhtumistel on Riigikogu kohustatud uued walimised wälja kuulutama. See on ainus wiis, kuidas meil wõib Riigikogu koosseis uuendatud saada enne 3 aasta möödumist.

Teistes riikides on riigi kõrgemal wõimul - kuningal, presidendil j.n.e. õigus rahwa esitust laiali saata ja uue walimisi ette wõtta, et rahwa arwamist teada saada, see on abinõu rahwa esituse tegewuse waoshoidmiseks. Meil on see wõimalik ainult rahwahääletuse teel seda teha, s.o. kaudne abinõu Riigikogu tegewuse kontroleerimiseks. Juhtumistel, kui Riigikogule sel kombel on rahwa poolt umbusaldust awaldatud, tekib riigi walitsemises ebanormaalne seisukord. Wabariigi Walitsus ja Riigikohus on Riigikogu poolt walitud, umbusalduse awaldusega Riigikogule on ühtlasi ka Wabariigi

Walitsusele ja Riigikohtule umbusaldust awaldatud ja need asutused peaks ka laiali minema, kuid riik jääks siis täiesti ilma walitsuseta, mis aga wõimalik ei ole. See on Eesti P.S. üks nõrk külq. Teist wiisi parlamendi tegewuse kontroleerimiseks aga ei ole. P.S. §30 ja 31.

Riigikogu liigete eriline õigusline seisukord.

Parlamendi liigetel on igalpool eesõigused. See on selleks, et kindlustada neile iseseiswat riiklise funktsioonide täitmist. Meie P.S. §38 ütleb, et Riigikogu liikmed ei wõi olla riigi teenistuses. Ka sellega tahetakse kätte saada rahwaesituse liigete iseseiswust. Kohtunikud P.S. järele wõiwad Riigikogu liigeteks olla, kuid teine küsimine on muidugi see, kas kohtunikul on sünnis Riigikogu liikmeks olla - formaalset takistust selleks aga ei ole.

§50 järele wabastakse Riigikogu liige kaitsewäeteenistusest. See on sellest tingitud, et Riigikogu on meil alaline asutus ja et mobilisatsiooni puhul Riigikogu liikmed ära ei saaks kutsutud. Teistes maades on see überpöördukt. Riigikogu liigete tasu ja sõidurahade küsimus. P.S. §51.

Warematel aegadel loeti parlamendi liikmeks olemine au asjaks ja parlamendi liikmed tasu ei saanud, nüüd on aga tasu maksmine igal pool. §51 järele wõib eelmine Riigikogu ainult järgnewale Riigikogule palka määrata, kuid ise omale ta seda teha ei saa. Aluseks selleks oli Asutawa Kogu tegewus. Sõja ajal raha kursi langemisel muutis Asutaw Kogu sagedasti oma palka ja sellele järgnes siis üldine palga kõrgendamise, mis aga riigi majanduse elu peale halvasti mõjus. Teisest küljest on Riigikogu ise palga normide kinnitaja, ja et mitte kahtlus ei tekiks, et siin ei ole objektiivselt toimetatud, siis anti see õigus eelmise Riigikogu wõimkonda. Selle § wastu on aga patustatud wõi õigemini õeldud umber nurga käidud. (Näit. prii sõit Riigikogu liigetele, palga % Wabariigi Walitsuse palgast j.n.e.).

Riigikogu liigetel on kindlustatud täielisem isikupuumatus, kui harilikul kodanikul; tema ei kannu wastutust peale kodukorras ettenähtud juhtumiste oma sõnade eest. P.S. §48 aga ei näe ette, kui kaugel Riigikogu liige oma sõna tarvitamises minna wõib; selles küsimuses ei ole weel täpsemad määrusi ja on teadmata poliitilise awalduse piirid. Selle

tagajärjeks on aga see, et meie Riigikogu liikmed üksteist naawawate sõnadega sõimata wõiwad. Riigikogu liiget ei wõi midu wangistada, kui kuriteolt tabamisel P.S. §49.

Riigikogu sisemine korraldus ja funktsioonid.

1) Riigikogu juhatus. Siia kuuluvad esimees, 1. ja 2. abiesimehed, sekretär ja kaks abi.

Walitakse kinnisel hääletamisel ja walituks loetakse, kes saanud üle $\frac{1}{2}$ hääle.

Juhatus ülesanded on laiaulatuslised: juhtida Riigikogu tegewust. Esimees ja abid juhatawad Riigikogu koosolekuid.

Sekretärid juhiwad Riigikogu kantselei asjaajamist. Praegu on weel ametis asjade walitseja, kuid poliitiline wastutaja on sekretär. Kogu kantselei seisab aga Riigikogu juhatus walwe all.

Juhatus wõib koosolekuid pidada ka siis, kui Riigikogu koos ei ole.

Juhatus ajab rahwahääletamise ja rahwaalgatamise asju.

2) Riigikodu wanemate kogu. Seisab koos Riigikogu juhatusest ja rühmade esitajatest. Liigete walimistel on rühmad õigustatud kohti saama proportsionaalselt rühma suurusele.

Wanemate-kogu ülesanne on - lahendada kõike küsimusi, mida juhatus ei leia wõimaliku olewat otsustada.

3) Riigikogu komisjonid. Seisawad koos - liigetest Riigikogu määramise järele. Komisjonide arw ei ole kindlaks määratud. Oma ülesande ja iseloomu poolest jagunewad komisjonid:

1) alalised, 2) erilised.

Alalised - mille koosseis Riigikogu koosseisu uuendamise puhul walitakse ja kellel alalised ülesanded täita, need on a) rahanduse komisjon - harutab riigikassa tegewust, kogu aeg, b) üldine komisjon - kus waadatakse läbi kõik seaduse eelnõud, c) riigikaitse komisjon - alaline, eri-komisjon, d) wälisasjade komisjon.

Wiimased kaks on wõrdlemisi kinnise iseloomuga, sellepärast ka wastawalt korraldatud.

Alalise komisjonina on püsinud weel e) maakomisjon (ehk põllumajanduse komisjon).

Peale nende wõib Riigikogu walida erikomisjone. Nendele antakse arutada sellekohane eri küsimus. Peale küsimuse lõpetamist, kaob wastaw komisjon.

4) Tähtis orgaan on weel - rühmad. Loetakse iga Riigikogu liigete koondust, mis on walimistel walitud ühenimeliste walijate nimekirjade järele, kus wastaw nimekiri on saanud vähemalt 3 esitajat. Wähem arw ei moodusta rühma, waid nad peawad teistega ühinema, wõi wäljaspool rühma jääma.

Rühmad wõiwad ka iseeneses Riigikogus tekkida, see on: Riigikogu liikmed wõiwad asutada rühma, kuid selles peab vähemalt 6 liiget olema. Iga rühm on kohustatud omale juhatuse - büroo walima ja sellest Riigikogu juhatusele teatama.

Rühmad omawahel wõiwad liituda liitudeks. Kui liit tahab õigusi saada, siis peab sellest Riigikogu juhatusele teatama.

Rühmade tähtsus Riigikogus, nagu igas parlamendis on väga suur. Loomulik oleks, kui iga liigi oma ette häkletaks. See toob aga kaasa halwa tagajärje, ja Riigikogu kaotab wastutusetunde. Rühmad on tähtsad selle tõttu, et nende kaudu üksikud ja isiklikud arwamised koondatakse gruppideks, kristalliseeritakse ja sarnast kristallimist ei tule enam Riigikogu koosolekutel enam teha, mis oleks tema tööd väga takistatud. Seega rühmad 1) kergendawad ja lihtsustawad Riigikogutegewust, 2) rühm wõtab ka wastutuse enese peale. Demokraatlisel riigil on see äärmiselt tähtis, sellepärast waja nendes kindlat sisemist distsipliini.

Riigikogu funktsioonid wõi ülesanded.

Tema ülesanded jagunewad E.Põhiseaduse järele 4 liiki!

- 1) seadusandlus;
- 2) teiste wõimu orgaanide loomine;
- 3) kontroleerimine;
- 4) mitmesuguste walitsus-aktide kinnitamine (sanktsioneerimine).

Põhiseaduses need ülesanded ei paista selgelt wälja. §35 järele näeb nagu oleks Riigikogul ainult seadusandew funktsioon. Seda paragrafi tuleb wõtta mitte laiendawa, waid

kitsendawa seletuse kaudu.

Seadusandlus. Selle juures tuleb tähele panna:

- 1) seaduse algatus ;
- 2) seaduse harutamine;
- 3) -"- wastuwõtmine;
- 4) -"- kinnitamine;
- 5) -"- walmistamine ja wäljakuulutamine.

Muudes riikides, kus parlament 2 kojaline wõi 1 koda, riigipea kinnitab seaduse. Meil on kõik need koondatud üldiselt Riigikogu kätte, wäljaarwatud erandid:

- 1) Seaduse algatuse mõttes on 25.000 kodanikul õigus seadust algata.
- 2) Wabariigi Walitsusel on seadusalgatuse õigus kui terwikul ,mitte üksikutel ministritel, sest Wabariigi Walitsus peab talitama solidaarselt.
- 3) Riigikogu juhatusel on õigus esitada seaduse eelnõu.
- 4) Igal Riigikogu komisjonil on õigus esitada seaduse eelnõu .
- 5) Igal Riigikogu rühmal
- 6) Igal Riigikogu liikmel üksikult.

Selles suhtes näeme, et Riigikogu ei ole ainuõigusline, kuid tema on seadusealgatusega täiesti üle külwatud.

Üks Riigikogu liige niisama õigustatud, kui Wabariigi Walitsus. 25.000 kodanikku ja rühmad.

Üldse Eesti Põhiseadus on väga helde seaduse algatuse suhtes. Teistes parlamentides seda ei ole. Selleks on ka oma põhjus. Kui iga liige wõib seadust algata, wõib ummistada Riigikogu tegewust ja asjata kulutada palju tööd ja jõudu. Arwatakse, et kui sellekohane seaduse eelnõu elunõuetele wastab, siis peab tema suurema hulga Riigikogu liikmeid oma poole wõitma. Riigikogu liikmed kannawad ka siin juures wastust.

Seaduse arutamise käik on järgmine: seaduse eelnõu läheb kas alalise wõi erikomisjoni, kus teda kolmel lugemisel waadatakse. I.lugemisel üldiselt, II. ja III.lugemisel üksikasjaliselt. III.lugemisel uusi ettepanekuid ei wõi teha. Pärast läheb Riigikogu awalikule istumisele, kus arutamine sünnib sama kolmel lugemisel. I.lugemine - üldine, II - paragrahwide mõel, wõib täiendusi teha, III.lugemine - sama

üksikute osade näol, kuid uusi ettepanekuid teha ei wõi. Peale selle hääletakse weel üldiselt poolt wõi vastu ja wõetakse lõpulikult vastu. Enne seda peab seadus redaktsiooni komisjonist läbi käima.

Seaduse kinnitamine on meil omapärane. Meil wõib seadust seisma panna rahwahääletamise kaudu. Seega esineb wiimane seaduse kinnitaja surroogaadina.

Lõpulik kuju, teksti walmistamine ja wäljakuulutamine sünnib kantsleis, juhatusel walwe all. Ametlikule tekstile kirjutawad alla esimees ja sekretär. Wäljakuulutamine sünnib Riigikogu juhatusel wastutusel ja korraldusel "Riigi Teatajas".

Seaduse maksmahakkamine.

Meil 10 päewa peale wäljakuulutamist. Erand, kui seaduses aeg on ettenähtud. Meil on saanud see omapärase ilme, nimelt, seaduses öeldakse - see seadus hakkab maksma Riigikogu poolt wastuwõtmisega. Küsitaw aga on, kas on see põhiseadusega kokkukõlas.

Teoreetiliselt nõutakse, et seadus ennem teada antakse kuid rahwas nüüd teda ei tea. Niisama wastolus on põhiseaduse §§ 53 ja 54. Seaduses peab tähendatud olema, kuidas ta wäljakuulutatakse. Selle tõttu ei ole Riigikogu praksis põhiseadusega kooskõlas.

Seadus wõib ka rutem maksma hakata, wõi edasilükatud saada.

Sarnast seisukorda, kus seadus on wäljakuulutatud ja weel ei maksa, nimet. wacatsio legis. Seadusel on sel juhtumisel formaalne jõud, puudub materjaalne jõud. See on selleks, et wastawad asutused ja isikud saaksid temaga tutwuneda.

Ülewaatest selgub, et seadusandlus-funktsioon on peaaegu täielikult koondatud Riigikogu kätte. Ta on monopoolses seisukorras ses suhtes.

II. Riigi-orgaanide korraldamine.

Eriliselt 1) Wabariigi Walitsuse ametisse seadmine. Riigikogul on õigus Wabariigi Walitsust ametisse seada ja wabastada. 2) Riigikohtu liikmeid ametisse määrata. 3) Riigikontrolööri ja kontroll-nõukogu liikmeid määrata, teostades seega asutuste ja ettevõtete majanduslist kontrolli.

Kontrolöör ei allu Walitsusele, waid Riigikogule, kellele oma aruanded esitab. Ametkonna eesotsas riigi kontrolöör, kelle juures kontroll-nõukogu.

Riigi-kontrolööri ja nõukogule alluwad kontrolöörid. Seda arwesse wõttes, selgub, kui suured funktsioonid on kogutud Riigikogu kätte ametite määramisel.

on

III. Riigikogul õigus Wabariigi Walitsuse üle kontrolli pidada. See jaguneb: a) majandusline kontroll (waatlesime eelpool), b) poliitiline, see on, Riigikogu on õigustatud Wabariigi Walitsuse ja tema asutuste tegewuse üle kahel wiisil oma kontrolli teostama:

- 1) arupärimiste
- 2) küsimuste näol.

Arupärimise ja küsimuse wahe seisab järgmistes asjaoludes: vähemalt $\frac{1}{4}$ Riigikogu liikmeid wõiwad Walitsuselt aru pärida. Kas tegelikult antakse Riigikogu juhatusesele arupärimine wastawa arwu allkirjadega, wõi vähem allkirjadega ja siis otsustab Riigikogu niisama $\frac{1}{4}$ häältega arupärimise wastu wõtmist.

Sisu wõib olla mitmekesine, kõikide tegewuse alade kohta.

Wabariigi Walitsus on kohustatud Riigikogus wastust andma. Wastus ei pruugi enese kaitseks olla, waid wõib olla juhtumisi, kus Wabariigi Walitsus ise mingisugust küsimust tahab selgitada. Üldiselt ja harilikult aga tarwitatakse arupärimisi opositsiooni rühmade poolt, selgitamiseks, kas walitsus külladaselt hästi on talitanud.

Arupärimistele wõiwad järgneda waielused Riigikogus.

Need läbirääkimised on väga tarwilikud. Küsimus wõib selgitamist leida. Küsimused on lihtsama iseloomuga. Iga Riigikogu liige wõib üles seada. Küsimuse peale wõib Wabariigi Walitsus wastata. kui Põhiseaduse järele ei ole seda kohustatud tegema.

Küsimusele antud wastusel ei järgne läbirääkimised.

Selgub, et arupärimine ja küsimus on olemas Wabariigi Walitsuse tegewuse poliitiliseks hindamiseks. Peale arupärimiste ja küsimuste on Riigikogul õigus Wabariigi Walitsuse liikmeid kohtulikule wastutusele wõtta §67 põhjal. See on - täidab politsei ja prokuröri kohused. Asi kuulub Riigikohtule.

Selguseta on kas Riigikogu ka kohtu ees prokurööri kohut täidab. Sellekohta pole veel selgusele jõutud. Puudub wastaw eriseadus. Wististe peaks olema, et Riigikogu algatab, uurib ja süüdistab.

IV. Riigikogul on õigus mitmesuguseid administratiiv akte kinnitada.

Need on: 1) riigi eelarwe kinnitamine. Põhiseaduse jä-rele ei ole täiesti selge, mis tuleb eelarweks lugeda (õigusal külg), kas ta on seadus, wõi administratiiv akt, mida Riigi-kogu peab kinnitama. Arwati, et eelarwe on seadus ja et Riigikogu wõib teda suurendada ja muuta, Wabariigi Walitsus aga peab juhtima walitsust ja sissetulekuid otsima.

Põhiseaduses on öeldud, et eelarwe esitatakse Riigikogu-le kinnitamiseks §60 punkt 1. järele. Siit järgneb, et Riigi-kogu ei saa muudatusi teha. Senine kord õige ei ole. On tendents seda õigust Wabariigi Walitsusele üleanda. Eelarwe lehti saadetakse Riigikogule, kes juurelisab paari paragrah-wilise seaduse.

2) Teine tähtsam akt on lepingud wõeraste riikidega §60 p.3.

3) Kolmandaks - sõjakuulutamise juures Riigikogul otsus-taw sõna §60 p.4. põhjal. On veel lisandus §82.

4) Kaitse-seisukorra wäljakuulutamine §60 p.5.

5) Riigikogu otsustab mobilisatsiooni wäljakuulutamist, kuid §82 ütleb: "Wabariigi Walitsusel on õigus mobilisatiooni wäljakuulutada."

Otsust Riigikogu poolt ei ole, kas wõib waenlasele wastu hakata?

On formaalsed raskused, kuid tegelikult, kas meie wäed on õigustatud wastu minema. § 60 ütleb - Wabariigi Walitsus hoolitseb wälise puutumatus eest, tähendab wõib sõjalist tegewust alata (see on juriidiline alus).

Pealetungi meie põhiseadus kuidagi moodi aga ei wõimalda.

§52 veel ütleb: otsustab laenude tegemise. Järjekult ei saa Wabariigi Walitsus, ilma Riigikogu otsuseta laenusi teha,

Riigi eelarwe konstrueerimine oli §60 põhjal. Harilikult tuuakse see §52 põhjal, kuid see ei ole õige.

§ 15.

Wabariigi Walitsus.

Eesti põhiseaduse järele on kogu Wabariigi elu ülim juhtimine antud Wabariigi Walitsuse kätte §57.

Wabariigi Walitsuse suhtes läheb Eesti põhiseadus teisest lahku. Mujal on walitsemise wõim ja teatud õigused teistel aladel jäetud riigipeale. Eestis on aga walitsemise wõim antud kollektiiv-asutusele, kes seisab koos Riigiwanemast ja ministritest.

Wabariigi Walitsuse ametisse seadmine on meil iseäraline.

Mujal sünnib see sarnaselt:

Kuningas wõi president teeb peaministrile ettepaneku walitsust moodustada. Seab kokku nimekirja ja esitab riigipeale. Deklaratsioonis loetakse ette walitsuse sihtjooned ja parlament otsustab, kas walitsusel on poolehoidu wõi mitte.

Eestis oleks wõimalik kujundada põhiseaduse järele walitsust järgmiselt:

Riigikogu asudes monarhi seisukohale, teeb kollegile tsikule ülesandeks Wabariigi Walitsust kujundada ja hiljem kinnitab. Sellele järgneks deklaratsiooni ettekandmine, ning parlament wõib usaldust wõi umbusaldust awaldada.

Tegelikult tehakse Riigikogu poolt esimehele ülesanne walitsust moodustada. Wiimane otsib riigi-wanema kandidaadi.

Deklaratsioon riigikogus on loomulik siis, kui warem programm ei ole kokkuseatud. Esialgne programmi kokkuseadmine Wabariigi Walitsuse loomisel, nagu ta meil wahest ette on tulnud, ei ole kooskõlas põhiseadusega ja siis kaotab deklaratsioon oma tähtsuse. Oma deklaratsiooni kaitsmisel järgneb Riigikogu poolt kas usalduse wõi umbusalduse awaldamine.

Wabariigi Walitsusel peab Riigikogu usaldus olema.

Umbusalduse awaldamine parlament.riikides on peene akt. Seal kui juba Walitsus tunneb pinda oma jalge all nõrgana, delikaatselt annab lahkumispalwe sisse.

Eestis §64 ütleb: kui Riigikogu neile awaldab otsekohest umbusaldust, peab kohe lahkuma. Huwitaw, et meil ise Wabariigi Walitsused lahkuvad, on delikaatsed olnud. Nimelt, kui Walitsus leiab, et temal moraalne usaldus puudub, Wabariigi Walitsus annab teadaande lahkumise kohta.

§64 ei ole öeldud, et peab tingimata umbusaldust awal-

dama. See on ainult abinõu sunduslikuks walitsuse tagandamiseks Riigikogu käes.

Küsimus on, kas Eestis on Wabariigi Walitsus alaline, nagu Riigikogu, või on waheaeg ka olemas.

Eesti Wabariigi Walitsus on alaline orgaan, tegutseb ilma wahetpidamata, kuni uus walitsus on ametisse määratud. Ainult koosseis muutub, juriidiliselt ei muutu kunagi.

Wabariigi Walitsuse funktsioonid on määratud põhiseaduses §60 - Wabariigi Walitsus juhib sise ja wälispoliitikat. Need kaks sõna tähendawad väga palju, nendes on peaaegu kõik öeldud: Hoolitseb riigi wälise puutumatus, sisemise julgeoleku ja seaduste täitmise eest. Tähendab pannakse teemale kohustus peale. Tema peab kõiki rahwa alasi silmaspidama. Ei ole ühtegi orgaani, kellel weel sarnane ülesanne.

Peale üldiste raamide õhiseadus näeb ette weel eriti ülesanded:

- punkt 1. seab kokku riigi sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe ja esitab Riigikogule kinnitamiseks;
- " 2. nimetab ametisse ja wabastab ametnikke;
- " 3. teeb lepinguid wõeraste riikidega;
- " 4. kuulutab sõda ja teeb rahu Riigikogu wastawa otsuse põhjal;
- " 5. kuulutab wälja kaitse seisukorra;
- " 6. esitab seaduse eelnõud Riigikogule;
- " 7. annab wälja määrusi ja korraldusi. Põhis. §81 on wolitatud kaitsewägedesse puutuwaid seadlusi wälja andma. Riigikaitse määrused on rohkem tehnilist laadi ja wõiwad teatud mõttes mitte soowitawad olla awalikuks arutamiseks. Eriseadus näeb ette, et ennem seadlusõnjanõukogus läbiarutatakse.
- " 8. otsustab armuandmise palwed. Kui tahetakse anda üldist amnestiat, siis teeb seda Riigikogu. Üksiku isiku kohta otsustab Wabariigi Walitsus.

Wabariigi Walitsuse ülesanded on väga laialdased ja riigi elu kohta otsustawa tähendusega.

Riigikogul sarnaseid kohustusi ei ole.

Wabariigi Walitsuse konstruktsioon. Eesotsas - riigiwanem. Tema seisukoht on küllaldaselt iseäralik ja omapärane. Riigiwanem on riigi esitaja, olles kõige mele riigiesituse

tipuks. . Riigiwanem.
_____ Wabariigi Walitsus.
_____ Riigikogu.
_____ Rahwas.

Siseriikline esitus on selles, et temal peab olema wõimalus Riigikogu seadusandluse alal lõpusõna öelda.

Walitsuse alal on tema Walitsuse aparaadi juhataja.

Kohtu korralduse suhtes wastawat esitust arwesse wõetud ei ole. Arwata tuleb, et ta peaks teatawas ühenduses riigikohtuga seisma.

Wälisriiklises suhtes om tema juurde akrediteeritud wälisriikide esitajad. Kõik Eesti wälisriikide saadikud määratakse riigiwanema poolt.

Wälispidine representeerimine kuulub ka riigiwanemale.

Riigiwanem on Wabariigi Walitsuse juht. Tema ühtlustab Wabariigi Walitsuse tegewust. Wälispidiselt awaldab Wabariigi Walitsuse ühtlust sellega, et tema juhatab Walitsuse koosolekuid.

Tema wõib üksikutelt ministritelt arupärIDA, seletusi nõuda. §66 määrab: "kõik walitsemise aktid, mis antakse Walitsuse poolt, peawad kandma Riigiwanema, wastawa ministri ja riigisekretäri allkirja."

Sekretäri allkiri tähendab, et sarnane otsus on Walitsuse koosolekul tehtud. Ministri allkiri, et tema wõtab oma peale wastutuse, tunnistab sarnase akti tema ametkonnas tarwilikuks.

Riigiwanema allkiri - et Walitsuse suhtes kõikidel aladel sarnane akt tarwilik on. Riigikogu esimees on ainult Riigikogu juhataja. Põhiseaduse järele on riigiwanem ikkagi palju suurem mees kui Riigikogu esimees. Temal on palju suuremad funktsioonid.

Wabariigi Walitsuses peale riigiwanema on ministrid. Ühelt poolt on nemad kolleegiumi liikmed, wõtawad istumistest osa, kus juures need istumised kinnised on. Ainult iseäralistel pidulikkel juhtumistel wõib neid lahtiseks kuulutada. Otsused tehakse harilikult häälteenamusega ja Walitsus on solidaarselt wastutaw.

Teisest küljest on ministrid teatawa walitsuse haru ülsmad.

Igale ühele allub ministeerium, mille eest nemad vastutavad on.

Eesti riigi loomisel võeti kõik Wene seadused ühes weni ministeeriumitega üle järgmiste muudatustega:

Kojaministeerium kaotati ära.

Mere- ja sõja - ühendati

Selle tõttu on ka meil ministeeriumide arv suur.

Ministeeriumi korraldus.

Ameti eesotsas minister. Tema juures ministeeriumi nõukoogu, missugune on nõuandew asutus.

Minister on otsustaja.

Ministeerium jaguneb wastawatesse peawalitsustesse wõi walitsustesse.

Kohapeal on oma kohalikud asutused. Walitsuse aparaadi kindlaks tegemine praegu wäga raske. Täpse pildi wõib saada eelarwe lehes.

See oleneb sellest, et meil ühelt poolt talitatakse Wene seaduse järele. Teisest küljest, ei ole kõiki neid asutusi, mis Wenes oli, on juurde tekkinud uued asutused j.n.e.

Igas ametasutuses on weel teenijate aparaat - kantsele jõud.

Wabariigi Walitsuse juures riigisekretär ühes kantselega. Allub otsekohe riigiwanemale.

Riigisekretärile allub weel statistika keskbüroo ja Riigiarhiw. See ei ole sugugi soowitaw, sest ei allu kelle gile ministrile.

§ 16.

O m a w a l i t s u s e d .

Peale Wabariigi Walitsuse ja tema alluwate asutuste tekitab walitsuse wõimu põhiseaduse järele ka omawalitsused. Need on meil kolme liiki:

- 1) territoriaal;
- 2) natsionaalsed ja
- 3) kutselised.

Territoriaal omawalitsused: need on linna, maakonna, alevi ja walla-omawalitsused. Suurem osa nendest walitsustest on juba ajalooliselt wäljakujunenud.

Linna wolikogu - linna kodanikkude poolt walitud esitus-
kogu.

Täidesaatew-kogu - linnawalitsus.

Linna-omawalitsuse üldised määrused lähewad kinnitamise-
le siseministrile.

Maakonna-omawalitsused on asutatud 1917a. (kõige noore-
mad orgaanid).

Maakonna nõukogu - walitakse hääleõigusliste kodanikkude
poolt selles maakonnas. Maakonna-walitsus - täidesaatew
orgaan.

Alewi-omawalitsused ka hiljemalt sündinud ja praegusel
kujul on nemad 1917a. saadik.

On niisama olemas alewi nõukogu ja walitsus.

Walla-omawalitsused. Arwu poolest kõige rohkem. Kodanik-
kude huwide rahuldamiseks Eestis kõige tähtsamad.

Walla-omawalitsused on wõrdlemisi wanad, umbes 19 a.s.
algusest pärit, kui mõisa herrade wõim kõrwaldati.

Wallawalitsused töötawad 1866 a. seaduse põhjal.

Walla-nõukogu.

Wallawalitsus.

Wallawanem, tema abid ja sekretär.

Walla sekretär ei pruugi olla wallawalitsuse liige.

Kõik need on territoriaalsed, sest asuwad teatawal ter-
ritooriumil, kus nad oma wõimu teostawad. Waremalt oli weel
kiriku korraldus. Tema oli awalik õiguslik ühing kuni 1. juu-
lini 1925a.

Wastawa seaduse järele muutus kirik eraõiguslikuks ük-
suseks. Ta on kodanline ühing. Selle eest on põhiseaduses
wõimaldatud rahvuslised omawalitsused, nimelt vähemusrahwas-
tele wõimaldatakse omawalitsuse asutuste autonoomiat.

Nende omawalitsuste kord oleneb sellest missuguse põhi-
kirja nemad ise wälja töötawad ja Wabariigi Walitsusele kin-
nitamiseks esitawad.

Sakslased on sellekohase korralduse juba loonud. Juudid
kawatsewad ka teha.

3. Kutselised omawalitsused.

Kaubandus-tööstus koda. Aluseks on põhimõte, et teatud
kutse huwisi riigielu nõuetele kohaselt korraldada.

Tööstus ja kaubandus ringkonnad on õigustud walimistest
osa wõtma.

Nemad waliwad esitajad ja wiimased moodustawad tööst.-kaubandus koja. Sisse on antud ka põllutöökoja eelnõu.

§ 17.

K o h t u d.

Wäga tähtis orgaan. Põhiseadus toonitab, et riigiwõim saab teostada ainult põhiseaduse põhjal. Mitmel puhul ja korral toonitatakse õiguslisi riiklisi põhimõtteid. Missugustesse liikidesse võib kohtutegewust jaotada. Meil 3 tüübilisena.

Kõige wanemaks on olnud kriminaal-kohtupidamine. Kus ühiskond nõuab, et keegi liige saaks karistatud, siis seda peab otsustama see kohus. Kord, mille järele kohtuasjaajamine sünnib nimet. kriminaal-protsessiks. Sama wana on tsiwiilkohtupidamine. Tema ülesanne on igasuguseid eraõiguslikke tüüsi lahendada.

Kord, mille järele sarnaseid asju arutatakse nimet. tsiwiil-protsessiks.

Wene ajal administratiiv aktide kohta ei saanud kohtusse kaebada, pidi ülemuse luba olema.

Eesti põhiseaduse §16 järele, ei ole tarwis mingisugust eelluba riigiametnikkude kohtulikule wastutusele wõtmiseks.

Kõik need kohtud, kus arutatakse administratiiv aktisi nimet. administratiiv kohtudeks ja kohtu käiku nimet. administratiiv-protsessiks.

Eestis on seega kohtuid kolmesuguseid. Iga kohtupidamise juures tekiwad küsimused, kas kohus ainult ühe korra asja otsustab, või võib weel järgnewa kohtu poole pöörata.

Harilikult võib asja sisuliselt kahes kohtus harutada. Selle kohtu instantsi otsuse peale, asja uueks sisuliseks läbiwaatamiseks antakse appelatsiooni kaebtus.

Teatud järewalwe on tarwis ka kohtude üle. Peab waatama, kuiwõrd seadusepäraselt kohus talitab - need on kassatsioon kohtud. Nemad ei aruta asja sisuliselt, waid ainult waatab, kas alamad kohtud on seadusi wastawalt käsitanud. Kassatsioon kohtu kõrgema astmena esineb rewisjoni kohus. Kassatsioon kohtu kohus, kui leiab, et seadus ei ole õieti käsitanud, tühistab otsuse ja annab tagasi asja uueks läbiarutamiseks.

Rewisjoni kohus aga wõib ka muuta ilma tagasiandmata.

Kohtu korraldus Eestis.

Kõige õlem - riigikohus. Koosseis määratakse Riigikogu poolt. Riigikogu walib kohtunikud. Ei ole veel täpset seadust missugusel teel waitaw kandidaat esitatakse.

Riigikohus jaguneb 3 ossa.

1) Tsiwiil, 2) kriminaal, 3) administratiiv.

Tsiwiil osakond harutab ainult kassatsiooni kohus.

Kriminaal osakond samuti ainult kriminaal asjades.

Administratiiv asju harutab ka sisuliselt nimelt ministrite ja p̄awalitsuste otsusi. Kõik riigikohtu osakondade kohtunikud wõiwad moodustada üldkogu, kus arutusele wõiwad tulla üldiseloomuga küsimused, misa üks wõi teine osakond ettepaneb. Üldkogu otsust ei tee, waid annab üldise p̄himõttelisi otsusi.

Üldkogu wõib ka muid küsimusi arutada üldise kontrolli korras.

Tema esineb ka administratiiv asutusena. Kõik kohtud, keda ei walita, määrab Riigikohtu üldkogu.

Järgmine asutus on kohtupalat. Temal on tsiwiil ja kriminaal deparдемangud. Ei ole mitte administratiiv kohus. Kohtupalat on appelatsiooni kohus rahukogudes arutatud asjade üle.

Kohtupalati otsuse peale wõib kaebada kassatsiooni korras Riigikohtule.

Kolmas instants- rahukogud. Seisid tänini koos alalistest liigetest ja teised olid muutuwad. Hiljem on selle poole p̄ütud, et rahukogus oleks koosseis alaline. Oma funktsioonide poolest jaguneb kolme ossa: 1) tsiwiil, 2) administratiiv, 3) kriminaal.

Tsiwiil asjusarutab esimene instants kõige suuremaid tsiwiil asju. Raskemad kubiteod samuti I. instantsis kriminaal osakonnas.

Rahukogu on ka appelatsiooni instants nende asjade üle, mida arutab rahukohtunik.

Neljas liik - rahukohtunikud. Lähewad lahku selle poolest, et on üksik. Rahukohtunik on warustatud kolme funktsiooniga: 1) tsiwiil, 2) kriminaal, 3) administratiiv.

Waremäl ajal olid weel erikohtud. Praegu on erikohtud Eestis kaotatud. Keelatud on koguni erakorralisi kohtuid sisse seada. Erakorralised kohtud on lubatud: sõjawäe kohtud, sõjawälja kohtud, mida võib asutada kaitseüksuse juures.

Notaariused - ametlikkude aktide kinnitaja ja toimetaja.

Kreposti jaoskonnad - kõik kinniswara kohta tehtawad aktid peawad siin sisse kantud olema.

----- 00000 -----

R I I G I Õ I G U S .

Kawa prof. ULUOTS'a loengute järel.

Esimene jagu: Riigiõigusest üldse.

I. Riigist ja õigusest üldse.

- § 1. Riigi mõiste. Inimene ja ühiskond. Ühiskondlikud ühendused. Ühiskondlik võim. Riigi olemasolu. Maa-ala. Rahvas. Võim. Riigivõimu iseäraldused võrdlemisi muude ühiskondlike võimudega.
- § 2. Riigi ja tema võimu põhjendus. Demokraatlikud õpetused. Patriarhaalsed õpetused. Orgaanilised õpetused. Lepingulised õpetused. Muud õpetused. Riigi ja riigivõimu hingeelulised alused. Riik ja õigus.
- § 3. Õigusest üldse. Õiguse mõistest üldse. Õiguse kaks külge: objektiivne ja subjektiivne. A. Objektiivse õiguse kujunemise vormid (allikad) ja liigid (kombeõigus, seadus, määrused, nend) Normide maksvus ajas ja ruumis. "Seaduse" seletamine. B. Subjektiivne õigus. Õigustused ja kohustused. Õiguse subjektid. Õiguse objektid. Juriidilised faktid. Õigustuste teostamine ja kohustuste täitmine. Õiguse kaitse.
- § 4. Õiguse liigid. Awalik ja eraõigus. Õpetused nende eraldamise kohta. Awaliku õiguse alljaotused (riigiõigus, administratiiv-õigus, finans-õigus, kohtupidamise õigus, kriminaal-õigus, rahvusvahelineõigus). Eraõiguse all liigid: tsiviil-õigus (isiku, perekonna ja pärandusõigus, asüõigus, võla õigus); eriõigused (kaubandus õigus, agraarõigus, maa-õigus). Riigiõiguse seisukoht kõikide teiste õigusalaade seas.

II. Õigusline (juriidiline) õpetus riigist.

- § 5. Riigi üldine õiguslik iseloom. A) Maa-ala. B) Rahvas. Õpetused riigi õigusliku loomu kohta (reaktsiivsed, idealistlikud, eriti juriidilised). A) Maa-ala. Maa-ala õiguslik tähendus. Waated waremil aegul ja praegu. B) Rahvas: rahwa riigi õiguslik tähendus. Kodanikud. Välismaalased.
- § 6. c) Riigivõim. Riigivõimu juriidiline sisu: tema omadus (suveräänsus). Suveräänsuse mõiste waremil aegul ja praegu. Suveräänsuse omadused siseriigis, väljaspool). Riigivõim ja selle tõttu riik ise võrreldiselt kõige teiste võimudega ja ühingutega.
- § 7. Riigi-organid ja funktsioonid. Riigi organide tarvidus ja mõiste. Riigi-funktsioonid. Funktsioonide jaotus organide wahel. Õpetused "võimude jaotamise" kohta (Montesquieu j.t.). Õiguslik riik, selle mõiste ja tähendus. Tarwe riikide tüüpe waadelda.
- § 8. Riikide tüübid ja liigid. Õpetused riigi tüüpide kohta waremil aegul ja praegu. Kaks pealiiki (monarkia, wabariik). Monarkiade ja wabariikide liigid. Ühtlased riigid ja riikide ühendused. Eriti riikide liidud, liitriigid, autonoomsed prowintsid.

Teine jagu. Eesti riigi õigus.I. Eesti riigi ja tema õigusliku korra tekkimine.

- § 9. Eesti riigi tekkimine. Arwamine, nagu oleks Eesti riik juhuslikult saanud. Selle waate ekslikkus. Üldised põhjused (rahwaste enesemääramise õigus, demokraatiline ideoloogia, kodaniku wabaduste põhimõte). Sisemised põhjused (Eesti rahwa poliitiline ideoloogia, waimline ja majandusline arenemine). Eesti riigi saabumine. Seisukord enne 1917a. 1917a. reformid (autonoomne kohalik omawalitsus). Kommunistide riigipööre. Wenemaal. Selle tähendus Eesti kohta. Oma riiklise wäljakulutamise aktid. Sisemise riiklise korralduse kujundamine. Wälise rippumatuse saawutamine (Wabadussõda) tunnustamine de facto ja de jure, wastuwõtmine rahwaste liitu).
- § 10. Eesti riigi õigusliku korra kujunemine. Seisukord ajutise walitsuse ajal. Ajutine walitsemise kord (Asutawa kogu aeg). Põhiseaduse loomine. Waielda-

tavad punktid selle juures. Põhiseaduse vastuvõtmine ja rakendamiseks. muud seadused: a) endised kohalised Läänemere kubermangude seadused; b) endised Wene seadused, c) uued Eesti riigi poolt antud seadused.

II. Eesti riigi seaduse algjooned.

- § 11. Eesti Wabariigi maa-ala. Maa-ala tähendus, Maa-ala jaotused, Maa-ala muutmise kord (maa-ala osade loetlemise tähtsus põhiseaduses).
- § 12. Eesti Wabariigi rahwas. Kodanikud ja välismaalased; kodanikuks saabumise viisid. Kodaniku wabadused ja põhiõigused. Nende liigitamise võimalused (põhiseaduse järele). Põhiõiguste kibsenõuded kaitsesektsioonide puhul (selle põhjendus ja tähendus).
- § 13. Eesti Wabariigi riigiwõimulduse. Riigiwõimu kuuluvus riigile. Tema teostamise võimalused (seaduslikuse nõue). Selle nõude tähendus. Võimu organid (rahwas, riigi-kogu, Wabariigi walitsus, omawalitsused, kohtud).
- § 14. Rahwas riigi organina. Rahwa kui riigi-organina koosseis (hääleõiguslikkuse seltingimused). Kodanikkude nimekirjad. Jaotused maa-ala järele. Organid walimiste ja hääletamiste puhul. Rahwa riigiõiguslikud funktsioonid (rahwa algatus, rahwa hääletus, walimised). Eesti rahwa algatus ja hääletus. Rahwas ja põhiseaduse muutmise.
- § 15. Riigikogu. Tema koosseis. Koosseisu muutmise (walimised). Riigikogu liigete õiguslik seisukord. Riigikogu sisemine korraldus (juhatatus, wanemate kogu, komisjonid, rühmad). Riigikogu funktsioonid: a) seadusandlus - seaduste andmise käik. Selle funktsiooni tähendus, b) riigi organide seadmine (Wabariigi Walitsus, riigikohus, riigikontroll) c) kontroleerimine walitsuse tegewuse üle (arupärimised, küsimused, wabariigi walitsuse liigete wastutusele wõtmine) d) Sanktsioneerimine (walitsamise aktide kinnitamine, tähtsamad sellekohased aktid).
- § 16. Wabariigi Walitsus. Tema üldine iseloom. Wabariigi Walitsuse koosseisu muutmise (ametisse seadmise ja ametist wabastamise kord), wabekord Riigikoguga. Walitsuse koosseis. Riigiwanem. Tema riigiõiguslik seisukord. Ministrid. Nende riigiõiguslik seisukord. Ministeeriumid. Nende korralduse üldjooned.
- § 17. Omawalitsused. Nende mõiste ja liigid: a) territoriaalsed omawalitsused. Linn omawalitsused (organid). Maakonna omawalitsused (organid). Alewi omawalitsused (organid). Walla omawalitsused (organid). b) Natsionaalsed kultuur omawalitsused (põhimõtte, määrustus). c) Kutseelised omawalitsused. Mõiste (näide).
- § 18. Kohtu korraldus. Kohtute tähendus Eesti Wabariigis. Kohtute funktsioonid. Kohtu korraldus: a) riigikohus (koosseis, korraldus), b) kohtupärid (koosseis, korraldus), c) rahukogud (koosseis, korraldus), d) rahukohtunikud.